

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

Kasvatuksesta Seikkailu

Ohjeita seikkailukasvatuksen menetelmien käyttöön kasvatuksen
tukena lastensuojeluyksikössä

Tuomo Ala-Pönttiö

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

04 / 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Tuomo Ala-Pönttiö	Sivumäärä 38 ja 44 liitesivua
Työn nimi Kasvatuksesta Seikkailu: Ohjeita seikkailukasvatuksen menetelmien käyttöön kasvatuksen tukena lastensuojeluyksikössä	
Ohjaavat opettajat Pirkko Salo, Eeva Mäkelä	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kuuselan sijaishuoltoyksikkö, Topi Oikarainen	
Tiivistelmä <p>Seikkailukasvatuksellisten menetelmien positiivinen vaikutus ryhmään on havaittu useissa eri kasvatuksellisissa ympäristöissä. Ne voivat tarjota ryhmälle mm. ryhmäytymisen, onnistumisen, itsensä ylittämisen, luottamuksen, vastuunkantamisen ja yhdessä tekemisen kokemuksia. Lastensuojelulaitoksissa näen mahdollisuuden käyttää menetelmiä myös arjen hallinnan tukena ja tapana harjoitella itsenäistymiseen tarvittavia taitoja.</p> <p>Lastensuojeluyksiköissä asiakkaina olevat nuoret ovat ryhmä, joka elää jatkuvassa muutoksen tilassa; nuoria tulee, nuoria lähtee. Valitettavasti myös ohjaajat tulevat ja menevät. Seikkailukasvatuksen menetelmillä voidaan vaikuttaa ryhmän kehitykseen ja jatkuvaan muutokseen positiivisesti tarjoamalla keinoja käsitellä uusia tilanteita ja mahdollisuus luoda uudelle ryhmälle sen oma keskinäinen kulttuuri ja historia. Samalla myös ryhmän turvallisuus kasvaa. Toisaalta seikkailullisia ja toiminnallisia menetelmiä voidaan käyttää pelkkänä hauskanpitoonakin.</p> <p>Opinnäytetyön tavoite oli tuottaa Kasvatuksesta Seikkailu -työkansio, joka tarjoaa ohjeita seikkailukasvatuksen menetelmien käyttöön lastensuojeluyksikön ohjaajille. Kansio sisältää erilaisia seikkailullisia ja toiminnallisia menetelmiä ja harjoitteita, jotka ovat toteutettavissa lastensuojeluyksikön toimintaympäristössä.</p> <p>Tilaaja opinnäytetyölle oli Kuuselan sijaishuoltoyksikkö, joka toimii Muhoksella osana Nuorten Ystävät –palvelut Oy:n tuottamia lastensuojelupalveluja. Kansio on hyödynnettävissä myös muissa lastensuojeluyksiköissä ja –laitoksissa. Kansion on tarkoitus tarjota työyhteisölle uusia kasvatuksellisia työkaluja entisten rinnalle.</p>	
Asiasanat: seikkailukasvatus, opas, lastensuojelu, Nuorten Ystävät ry	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Tuomo Ala-Pönttiö	Number of Pages 38 and 44
Title From Education to Adventure: How to use adventure educational methods to support education in a child welfare institution	
Supervisors Pirkko Salo, Eeva Mäkelä	
Subscriber and/or Mentor Kuuselan sijaishuoltoyksikkö, Topi Oikarainen	
Abstract <p>The positive effect of adventure educational methods on different groups has been noticed in various educational environments. For a group those methods can provide experiences such as grouping, succeeding, excelling oneself, trusting, taking responsibility and working together. In a child welfare institution I see a chance to use these methods also to support everyday management and to practice skills and abilities for an independent life.</p> <p>Young people in a child welfare institution are a group that lives under an ongoing process of change; people come, people go. Unfortunately this concerns personnel also. Adventure educational methods can be used to make a positive impact on groups' development and continuous stage of change by providing ways to deal with new situations and a chance for the new group to create its own shared culture and history. This also increases the safety in the group. On the other hand adventurous and functional methods can be used just for having fun too.</p> <p>Purpose of this thesis was to produce From Education to Adventure –manual which offers guiding for personnel working in a child welfare institution to use adventure educational methods in their work. Manual contains various adventurous methods and exercises which can be executed in an environment of a child welfare institution.</p> <p>Subscriber of the thesis is Kuusela's child welfare institution, which is a part of child welfare services provided by Friends of the Young. The manual can also be used in similar institutions or environments. The purpose of this manual is to give new educational tools to be used alongside the old ones.</p>	
Keywords: adventure education, guide, child welfare, Friends of the Young	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN KOHDEYMPÄRISTÖ JA TILAAJA	6
2.1 Sijaishuoltoyksikkö Kuusela	7
2.2 Nuorten Ystävät	8
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	9
3.1 Aiheen rajaus	10
3.2 Tarvekartoitus	11
4 SEIKKAILUKASVATUS JA ELÄMYSPEDAGOGIIKKA	12
4.1 Historiaa	14
4.2 Seikkailukasvatusta ja elämyspedagogiikkaa järjestö- ja nuorisotyössä	15
4.3 Seikkailukasvatuksen tavoitteet ja päämäärien määrittelemine	17
4.4 Seikkailukasvatuksellinen ohjaaminen	22
4.5 Ryhmä ja turvallisuus	26
5 KASVATUKSESTA SEIKKAILU ELI PRODUKTI JA SEN VAIHEET	29
5.1 Kansion sisällön kokoamisesta	30
5.2 Arviointi	33
6 LOPUKSI	35
LÄHTEET	37
LIITTEET	39

1 JOHDANTO

Suuntaviivat opinnäytetyöhöni kehittyivät hyvissä ajoin. Opintojeni aikana Humanistisessa ammattikorkeakoulussa suoritin kaikki tarjolla olevat seikkailukasvatuksen kurssit ja aihe tuli lähellä sydäntäni. Halusin tehdä opinnäytetyöni aiheeseen liittyen. En kuitenkaan halunnut lähteä tekemään tutkimusta vaan jotain konkreettisempaa, minkä vuoksi päädyin toiminnalliseen opinnäytetyöhön.

Aloitin työt Nuorten Ystävillä Kuuselan sijaishuoltoyksikössä kesäkuussa 2013. Kuuselaan sijoitetut nuoret olivat kesälomalla ja päiviin sisältyi pakollisten arjen askareiden jälkeen paljon vapaa-aikaa. Kesän mittaan vapaa-aikaa hyödynnettiin ulkosalla käymällä retkillä, kalastamassa, uimassa jne. Tällöin heräsi ajatus luonnon helmassa vietetyn ajan hyödyntämisestä osana kasvatuksellista työtä juuri seikkailukasvatuksen keinoin.

Opiskeluaikana HUMAK:ssa järjestetyissä seikkailukasvatuksen kurssien sisällöissä liikuttiin paljon ns. kovia taitoja vaativien lajien, kuten kiipeilyn ja melonnan ympärillä. Näiden lajien harrastaminen vaatii lajitaitojen lisäksi myös kalliit varusteet ja ympäristöt, joita lastensuojeluyksiköllä ei useinkaan ole tarjota. Näin ollen minua kiinnosti myös tarjota työyhteisölle työkalu, jonka avulla seikkailukasvatus voitaisiin ottaa osaksi yksikössä tehtävää työtä ilman suuria taloudellisia ponnisteluja. Lähtökohtani oli koko ajan antaa eväitä seikkailukasvatukselliseen työhön lastensuojeluyksikön arkea pyörittäville ohjaajille, ei opaskirjaa seikkailukasvattajille.

Lähdin jalostamaan ajatusta ja päädyin syksyllä 2013 toteuttamaan Kuuselalle kansiomuotoisen produktin, joka sisältää tietoa ja ohjeita seikkailullisten ja toiminnallisten menetelmien käyttöön. Kansio on suunnattu lastensuojeluyksioissä toimiville ohjaajille.

Prosessin alkuun kartoitin tarpeita ideoimalleni produktille käymällä keskusteluja muiden ohjaajien, vastaavan ohjaajan ja erityistyöntekijän kanssa. Idealle näytettiin vihreää valoa. Seikkailukasvatus ei kuitenkaan ollut suurelle osalle terminä tai menetelmänä kovinkaan tuttu. Kollegojen toiveiden pohjalta päädyin ratkaisuun kansiosta,

jossa esitellään hyvin tiivistetysti seikkailukasvatuksen perusajatukset ja tarjotaan selkeitä esimerkkejä ja ohjeita erilaisten seikkailullisten ja toiminnallisten harjoitteiden ja tilanteiden järjestämiseen ja ohjaamiseen.

Tässä opinnäytetyöni raporttiosuudessa esittelen teoriaa opinnäytetyöni taustalla ja näihin teorioihin linkittyen avaan varsinaisen produktin tekemiseen liittyneet valinnat ja tekovaiheet.

2 OPINNÄYTETYÖN KOHDEYMPÄRISTÖ JA TILAAJA

Lastensuojeluyksiköissä, kuten perhekodit ja sijaishuoltoyksiköt, nuorten arki on tarkasti rytmitettyä sekä lapsen tai nuoren tilanteen ja tarpeiden mukaan myös rajoitettua. Asiakkaina olevat lapset ja nuoret ovat usein taustoiltaan ja lähtökohdiltaan hyvin erilaisia. Taustalla voi olla esimerkiksi rikkonainen perhetausta, väkivallan tai hyväksikäytön kokemuksia, huumeiden ja alkoholin välillisiä ja suoranaisia vaikutuksia nuoren elämään, rikoksia, pahan olon purkautumista epäedullisilla tavoilla nuoren ja tämän ympäristön kannalta, heitteille jättöä jne. Huostaan otetuksi ja lastensuojelun asiakkaaksi päätyminen vaatii aina tilanteen, jonka katsotaan olevan vaaraksi nuoren turvallisuudelle, terveydelle tai kasvulle.

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto jos:

- putteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä
- lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään (lastensuojelulaki 40 §; Finlex, 2007)

Sijoituksen taustalla on poikkeuksetta lapselle vaikeita tai epäedullisia tilanteita, joiden käsittelyyn ja lapsen kanssa työskentelyyn seikkailukasvatus ja elämykselliset menetelmät voivat mielestäni tarjota hyvän vipuvarren. Seikkailukasvatuksellisten menetelmien hyödyntäminen kasvatuksen tukena voi tarjota nuorelle mukavia arki-

rytmiä rikkovia kokemuksia, jotka voivat parantaa nuoren itsetuntoa sekä itsensä tuntemusta, arjen hallintaa ja sosiaalisia valmiuksia, ryhmätyö- ja suunnittelutaitoja, kannustaa terveellisiin elämäntapoihin, tarjota itsensä ylittämisen kokemuksia tai yksinkertaisesti hauskanpitoa. Kuitenkin jotta elämyksellisten ja kokemuksellisten menetelmien hyödyntäminen olisi tavoitteellista ja kasvatusta tukevaa, työtä toteuttavilla ohjaajilla tulisi olla perustiedot menetelmien taustalla olevasta teoriasta sekä työkaluja, jolla työtä toteuttaa.

2.1 Sijaishuoltoyksikkö Kuusela

Tilaaaja ja työyhteisö, johon opinnäytetyöni toteutan, on sijaishuoltoyksikkö Kuusela, joka on osa Nuorten Ystävät – palvelut Oy:n tuottamia lastensuojelupalveluja. Kuusela sijaitsee Muhoksella Anttilan omakotitaloalueella, ja on nimetty Armi Kuuselan mukaan, joka on yksikön kummi. Kuuselassa tehtävä työ on kasvattamista, arjen asioissa ja tasapainoiseen elämään tukemista sekä yhteistyötä nuorten kasvatukseen liittyvissä asioissa nuorten perheiden, opettajien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Juuri arjen hallintaan ja tasapainoiseen elämään tukemisessa näen sauman hyödyntää elämyksellisiä ja kokemuksellisia menetelmiä ja kehittää työkaluja sekä tarjota ohjeita työn tekemiseen edellä mainituilla menetelmillä.

Kuuselassa sijoitettuina olevat nuoret ovat iältään 13-17-vuotiaita; peruskouluikäisiä lapsista nuoriin aikuisuuden ja itsenäisen elämän kynnyksellä. Kuusela pyrkii tarjoamaan mahdollisimman kodinomaisen ympäristön, johon kuuluu nuorilla koulunkäynnin, harrastusten ja työkokeilujen yms. lisäksi yksikön arjen pyörittäminen ja arkisista asioista huolehtiminen aikuisten ohjaajien tuella. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarjota uusia työvälineitä Kuuselassa työskenteleville ohjaajille. Elämyksellisiä ja kokemuksellisia menetelmiä voidaan luontevasti käyttää arjen hallinnan tukena.

Arjen hallinnan lähtökohtana on luoda ja tiedostaa fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista turvallisuutta tuova tila. Tämä tila on koti, määriteltynä metaforaksi hyvästä elämästä ja turvallisuudesta. Omaksi ja turvalliseksi koettu tila mahdollistaa yksilön identiteetin ja itsetunnon kehittymisen. Tämä tila voi olla henkilökohtainen ja vastata kodin perinteistä määritelmää, mutta myös suuremman ryhmän yhteinen olemisen ja toiminnan keskus. (Kivelä & Lempilä 2010, 12.)

Yhdessä koetut ja opitut asiat optimitilanteessa lujittavat nuorten suhdetta Kuuselaan ja täällä työtä tekeviin ohjaajiin. Arjen rutiinit ja rytmittynyt arki luovat nuorille turvallisuutta ja varmuutta elämään, mutta on kasvun ja sopeutumisen kannalta tärkeää, että nuoret voisivat kokea Kuuselan merkitykselliseksi ja ennen kaikkea itse olevansa tärkeitä osia turvallisessa, välittävässä ja yhteisöllisessä kokonaisuudessa. Seikkailullisten menetelmien kautta nuoret on mahdollista kenties entistä tehokkaammin saada itse ymmärtämään ja oivaltamaan yksilön merkitys osana kokonaisuutta ja yhteisön merkitys osana yksilöä. Tällaiset menetelmät mahdollistavat myös ns. kovi-
en taitojen (kädentaidot, askareet) kehittymisen sekä lisäävät nuoren itsevarmuutta esimerkiksi tulevaisuudessa siintävää itsenäistymistä varten.

Vaikka opinnäytetyöni tehtävä onkin tarjota uusia keinoja työn tekemiseen ja kehittää Kuuselassa tehtävää kasvatustyötä, on sillä onnistuessaan suora ja välitön positiivinen vaikutus myös Kuuselassa asuviin lapsiin ja nuoriin.

2.2 Nuorten Ystävät

Nuorten Ystävät on sosiaali- ja terveysalan asiantuntija- ja vaikuttajajärjestö, jonka keskustoimisto sijaitsee Oulussa. Järjestön omistama liiketoimintakonserni tuottaa valtakunnallisia sosiaali- ja terveysalan erityispalveluja. Järjestökonserni työllistää yli 650 työntekijää, jotka toimivat lasten ja nuorten, mielenterveys- ja päihdekuntoutuji-
en, vammaisten sekä heidän perheidensä hyväksi. (Nuorten Ystävät, 2014a)

Kuuselassa tehtävä työ on osa Nuorten Ystävät – palvelut Oy:n tuottamia lastensuojelupalveluja. Nuorten Ystävät –palvelut Oy on Nuorten Ystävät –kiinteistöt Oy:n tytäryhtiö, joka tytäryhtiöineen muodostaa liiketoimintakonsernin. Nuorten Ystävät ry omistaa liiketoimintakonsernin kokonaisuudessaan ja yhdessä nämä muodostavat Nuorten Ystävät –järjestökonsernin (Nuorten Ystävät, 2014b).

Kuuselan toiminta on osa Muhoksella sijaitsevan koulukoti Pohjolakodin palvelukeskuksen tarjoamia palveluja. Palvelukeskus sisältää Kuuselan sijaishuoltoyksikön li-

säksi kolme perhekotia, kolme sijaishuollon erityisyksikköä sekä kaksi kriisi- ja arviointiyksikköä.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Toiminnallisena opinnäytteenä kokosin kansiomuotoisen tuotoksen, jonka tarkoitus on tuoda seikkailukasvatus osaksi lastensuojelulaitoksissa tehtävää kasvatustyötä. Seikkailukasvatus mielletään usein haastavassa ympäristössä toteutettavaksi kasvatukselliseksi toiminnaksi, jossa kasvatuksellisuuteen pyritään mm. pelkojen voittamisella ja itsensä ylittämällä. Tämän ympäristön tarjoaa esimerkiksi ulkokallio kiipeily- ja laskeutumispaiikkoineen tai kajakkimelonta joissa ja järvissä. Seikkailulajeihin perustuva kasvatuksellinen toiminta vaatii kuitenkin ohjaajalta kasvatuksellisen osaamisen lisäksi kovia laji- ja turvallisuustaitoja, jotta toiminta olisi mielekästä ja ennen kaikkea turvallista. Opinnäytetyöni tarkoitus oli tarjota välineitä ja ideoita lastensuojeluyksiköiden ohjaajille, jotta he voivat toteuttaa seikkailullista kasvatustyötä omien taitojensa ja työympäristön asettamien raamien pohjalta.

Pyrkimyksenäni oli koota kansiossa esitettävät harjoitteet ja toiminnot siten, että ne olisivat toteutettavissa ja tukisivat Kuuselassa ylläpidettävää päivärytmiä ja kasvatustyötä. Harjoitteiden ja toimintamallien valinnassa pyrin huomioimaan toimintakulttuurin ja asiakkaina olevat nuoret. Tärkeää kansiota suunniteltaessa oli ottaa huomioon harjoitteiden ja toimintojen toteutettavuus yksiköstä löytyvillä toimintavälineillä.

Tarkoitukseni oli tehdä kansioista sellainen, että sitä on mahdollista päivittää ja siihen voidaan lisätä uutta hyväksi koettua materiaalia ajan saatossa. Juuri tästä syystä päädyinkin kansiomuotoiseen ratkaisuun. Siihen on helppo lisätä materiaalia, mutta myös tarpeen vaatiessa irrottaa sivuja mukaan otettavaksi toiminnan ohjeistamista ajatellen. Tällöin koko kansiota ei tarvitse ottaa mukaan.

Tarkoitukseni oli työstää materiaali, joka tukee Kuuselaan mitoitettua kasvatustyötä, rutiineja ja käytäntöjä. Tarkoitukseni oli toteuttaa kansio siten, että siitä on helppo saada apuja, vinkkejä ja esimerkkejä erilaisten harjoitteiden käyttämisestä ja tilanteista, joissa yllämainittuja menetelmiä on hyödyllistä käyttää. Työ on onnistunut, mikäli

olen onnistunut saamaan aikaiseksi helposti lähestyttävän tietopaketin, minkä ohjeiden soveltaminen käytännössä on toteutettavissa ilman suurempia työmääriä lisääviä ponnistuksia.

3.1 Aiheen rajaus

Ajatus opinnäytetyön muodosta ja sisällöstä oli prosessin alusta lähtien melko selvä. Päätin kuitenkin ohjaavien opettajien ja työpaikalla käytyjen keskustelujen jälkeen suunnata produktin Kuuselalle, vaikka harkitsinkin vastaavan tuotoksen tekemistä yleisesti Nuorten Ystävien lastensuojeluyksiköihin. Tähän ratkaisuun päädyin siksi, että eri yksiköissä voivat toimintakulttuurit erota tietyiltä osin toisistaan, ja itselläni oli kokemusta vain Kuuselassa tehtävästä työstä. Toimintakulttuurin eroihin voivat vaikuttaa asiakaskunnan erilaiset tarpeet. Kuitenkin prosessin edetessä oltuani yhteydessä laajemmalla organisaatiossa työskenteleviin erityistyöntekijöihin, heräsi heillä ajatus työn käyttömahdollisuuksista muissakin Kuusela vastavissa lastensuojeluyksiköissä. Otin ehdotuksen vastaan ja kansiota rakentaessani pidin mielessä muitakin yksiköt, mutta kohdensin ajatukseni ja ratkaisuni pääsääntöisesti palvelemaan sitä työympäristöä ja varsinaista tilaajaa, joka minulle oli tuttu.

Avainsana produktin kokoamisessa oli käyttäjälähtöisyys. Itselleni seikkailukasvatuksen kurseja opiskelleena kaikki kansiioon kootut harjoitteet ja toiminnot tuntuivat itsestään selviltä. Minun oli jatkuvasti muistutettava itselleni sekä prosessin alussa, että tekovaiheessa, että kansiota tulevaisuudessa käyttävät ohjaajat eivät ole samoja kurseja käyneet. Minun oli pidettävä jalat maassa ja koottava harjoitteet siten, että niitä käyttävät ohjaajat ymmärtävät mikä on harjoitteen tarkoitus, ja ohjeiden tuli olla selkeät ja helpot. Harjoitteiden ja toimintojen tuli myös olla sellaisia, että ne ovat toteutettavissa suuremmin arjen rytmiä ja rutiineja rikkomatta, esim. yksikön yhteisillä retkillä, yksikön (lähi)alueella tai päivinä jolloin koko yksikkö osallistuu toimintaan, kuten liikuntapäivinä.

Kuten aiemmin olen maininnut, harjoitteet ja toiminnot täytyi koota myös asiakkaina olevat nuoret huomioiden. Oppaan sisältämiä harjoitteita toteuttaessaan ohjaajalla on vastuu nuorten turvallisuudesta ja kasvatuksesta. Asiakkaiden tarve sijoitukselle

määräytyy erilaisten syiden perusteella ja osalla nuorista syyt voivat olla sellaisia, että jatkuva ohjaajan valvonta on tarpeen esim. päihteiden käytön tai karkaamisalttiuden vuoksi. Tämän vuoksi esim. Muhokselle suunniteltu kaupunkiseikkailu tai laajempaan ympäristöön kaavailtu geokätköily eivät tulisi harjoitteina ja seikkailullisena toimintana kysymykseen. Suunniteltavan toiminnan tuli olla nuoret osallistavaa ja mielekästä siten, että ohjaaja voi kuitenkin tarpeen vaatiessa ottaa kontrollin itselleen.

3.2 Tarvekartoitus

Lähtökohtaisesti idea opinnäytetyölleni tuli itseltäni ja esitin idean esimiehelleni ja työtovereille, jotka kokivat idean hyväksi ja työn tervetulleeksi. Ennen varsinaista sisällön kokoamista suoritin pienimuotoisen tarvekartoituksen tulevalle työlleni. Kartoituksen suoritin suullisesti keskustelemalla työn sisällöstä työpaikalla joulukuussa 2013 vastaavan ohjaajan, ohjaajien ja erityistyöntekijän kanssa.

Keskusteluissa nousi esiin seuraavia asioita. Kansio tarjoaisi lisää kasvatuksellista sisältöä Kuuselan yhteisille toiminnoille, joihin kuuluu entuudestaan luonnossa liikkuminen. Seikkailukasvatuksellisia menetelmiä oli tietävästi kokeiltu ja käytetty joissain yksiköissä ja Pohjolakodin tapahtumissa, mutta Kuuselassa näin ei ollut. Kuuselan ohjaajilla oli myös hyviä kokemuksia yksikön yhteisistä luontoretkeistä ja vaelluksista, joita silloin tällöin on tehty. Tuolloin oli havaittu niiden positiivinen, jopa innostava vaikutus nuoriin, joilla useilla ei ollut vastaavia kokemuksia luonnossa liikkumisesta. Ajatus kansiosta, joka tarjoaisi apua ja ohjeita vastaavan toiminnan suunnitteluun ja kasvatukselliseen toteuttamiseen, koettiin hyväksi. Ajatus kansion hyödyntämisestä myös muissa Muhoksen lastensuojeluyksiköissä nousi esiin tuolloin.

Näiden keskustelujen kautta listasinkin asiakkaan toiveet työkansioon liittyen. Päädyin tähän ratkaisuun esim. lomakekyselyn sijaan, koska työyhteisö on pieni ja tiivis, joten ei olisi ollut tarkoituksenmukaista suorittaa virallista kyselyä. Keskusteluissa kansion sisällöstä korostuivat seuraavat seikat:

- Ei liikaa teoriaa, koska se syö kansiolta käyttöarvoa turruttaen sen käyttäjät

- Selkeitä esimerkkejä ja ohjeita siitä, kuinka menetelmiä käytetään ja harjoitteet toteutetaan
- Sellaisia harjoitteita ja menetelmiä, joita voi Kuuselassa käyttää ja toteuttaa
- Ohjeita seikkailukasvatuksellisten menetelmien hyödyntämiseen Kuuselan tekemillä retkillä ja reissuilla
- Ei kapulakielistä tekstiä

Prosessin aikana käytin työtä myös välitarkastuksissa työpaikalla, jotta suunta pysyisi oikeana.

4 SEIKKAILUKASVATUS JA ELÄMYSPEDAGOGIIKKA

Seikkailukasvatuksessa mennään ulos luonnon tarjoamiin puitteisiin ja oppiminen tapahtuu omakohtaisten kokemusten ja elämysten kautta. Elämysten kautta pyritään tukemaan yksilön kasvua ja ymmärrystä omasta itsestään, kuitenkin suhteessa ympäristöön, mutta myös yhteisöön. Ympäröivä ryhmä taas tarjoaa tarvittavan tuen ja turvallisuuden; kaikkia tuetaan ja kannustetaan, ketään ei pakoteta tai yllytetä. Kun seikkailu on koettu, elämys, siihen johtaneet seikat ja sen seuraukset käydään läpi niin itsensä, ohjaajan kuin muiden ryhmäläistenkin kanssa (reflektointi). Sanallinen läpikäyminen nähdään oppimisen ja kokemusten myöhemmän hyödyntämisen edellytyksenä. (Telemäki 1998a).

Seikkailukasvatus on kokonaisvaltainen lähestymistapa ihmisen kehitykseen. Esimerkkinä vuoren valloittaminen ei sinänsä ole mitään verrattuna siihen, mitä yksilö käy itsensä ja ryhmänsä kanssa läpi pyrkimyksenään vuoren valloittaminen. "The road is all, end is nothing".

Seikkaileminen vaatii osaamista ja taitoa. Ohjaaja ottaa huomioon kulloisenkin ryhmän osaamisen tason ja lähtee toteuttamaan opetussuunnitelmaa sen pohjalta (konstruktivismi). Ryhmän saavutettua teorian ja käytännön harjoitusten kautta tarvittavan tiedon ja taidon tason, ovat he käyneet läpi myös henkistä suunnittelua ja harkintaa. Ryhmältä vaaditaan myös niin sisäisiä taitoja (itseluottamus, looginen ajattelu, riskien

otto, paineensieto, suunnitelmallisuus jne.), kuin ulkoisiakin taitoja (kommunikointi, yhteistyötaidot, luottamus, konfliktien ratkaisu jne.) ja niiden kehittymistä. (Telemäki 1998a)

Oppiminen on prosessinomaista, ja kun tekemällä opitaan, prosessille on annettava aikaa, jotta asiat ehditään oppia ja omaksua. Seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan kokonaisvaltaisuuden voi jakaa Telemäen (1998b, 20) osoittamalla tavalla kolmeen eri osa-alueeseen: pää, sydän ja kädet (Herrmann, 1995). Päässä ihminen käy läpi psyykkisiä kokemuksia ja kerää sinne saavutettua tietoa ja taitoa. Sydämeen kuuluu kuvaannollisesti sosiaaliset kokemukset ja käsillä ihminen kokee fyysiset asiat kuten myös tekemällä oppimisen. Seikkailukasvatusta ruokkii kaikkia näitä kolmea osa-alueita monipuolisesti ja niiden yhteispelillä toiminta on tehokasta ja tarkoituksen mukaista.

Seikkailukasvatuksesta puhuttaessa olennainen termi on elämyspedagogiikka. Telemäen (1998b, 21) mukaan seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan välille on vaikea tehdä eroa, vaikka jälkimmäinen nimenomaan teoreettisesti liitetäänkin lähemmäs Kurt Hahnia. Hahnin kasvatukselliset näkemykset kiteytyivät itsensä löytämiseen, voittamiseen ja tappioista oppimiseen, elinvoimaa, päättäväisyyttä, kuntoa ja rohkeutta lisääviin fyysisiin harjoitteisiin sekä muiden auttamiseen.

Rädyn mukaan elämyspedagogiikka on yhteistoiminnallista oppimista, jossa korostuu sekä yksilöllinen että yhteisöllinen vastuu. Elämyspedagogiikkaan kuuluu prosessilähtöinen ajattelu, jossa oppiminen nähdään prosessina. Tässä prosessissa yksilön ja ryhmän kehitysilmiöt mahdollistavat yksilön sosiaalis-emotionaalisten taitojen kehittymisen. (Räty 2011, 11, 22)

Telemäen ja Bowlesin (2001, 32) mukaan elämyspedagogiikka on jatkuvaa toiminnan ja reflektion vuorovaikutusta. Reflektion avulla integroidaan elettyt kokemukset edessä odottaviin haasteisiin.

Karppinen (2010) kiteyttää seikkailukasvatuksen seuraavasti:

Seikkailukasvatuksella tarkoitetaan seikkailupainotteista elämyspedagogiikkaa, jonka muita elämyskasvatuksen menetelmiä ovat esimerkiksi draamapedagogiikka, ympäristökasvatus, leirikoulu, erä- tai luontopetus ja usein kesäleiri- ja 4H-toiminta, joissa yhteisenä tekijä on erilaisten elämysten ja kokemusten avulla tapahtuva kasvatus (Karppinen 2010, 119).

Vaikka seikkailutoiminnalla on tänä päivänä Suomessa historiaa ja erilaista toimintaa järjestetään niin kouluissa, järjestöissä, ohjelmapalveluyrityksissä kuin nuorisotyösäkin, niin seikkailutoiminnan ja seikkailupedagogiikan kentällä kaivataan kattavaa tutkimuksellista tietoa perusteista, lähtökohdista, toimintakäytännöistä, toiminnan merkityksestä ja sen vaikuttavuudesta. Seikkailutoimintaan ja laajasti seikkailupedagogiseen toimintaan liittyen on tehty ainoastaan yksi väitöskirja, joka on Seppo J. A. Karppisen käsialaa. Tutkimuksensa *Seikkailullinen vuosi haastavassa luokassa* (2005) tärkeimmäksi johtopäätökseksi Karppisen mukaan muodostui se, että ”seikkailukasvatuksen avulla osallistujalle tarjotaan mahdollisuus kokea elämyksiä, joiden avulla hän havaitsee konkreettisesti, että selviytyäkseen ’voittajana’ muuttuvista psyyko-sosiaalis-fyysisistä tilanteista on hänen itse otettava vastuu ja päätösvalta omasta toiminnastaan”. (Karppinen & Latomaa 2010, 10-11) (Karppinen 2010, 119-120)

4.1 Historiaa

Seikkailukasvatus on vasta viime vuosikymmeninä alkanut nostamaan päätään Suomessa. Yksi syy tähän on erilainen suhde luontoon muuhun Eurooppaan verrattuna. Suomessa on ainutlaatuiset jokamiehenoikeudet, ja pohjoisessa Euroopassa suhde luontoon on ollut kautta aikojen pelokkaankin kunnioittava. 1900-luvun kaupungistumisen myötä pääväestö hiljalleen alkaneet vieraantumaan maanviljelyskulttuurista, mutta luonto on näihin päiviin asti tullut kaikkia lähelle ainakin jollain asteella. Nuorisoliikkeiden, nuorisoseuraliikkeen, seurakuntien ja kunnallisen nuorisotyön toimintaan on perinteisesti kuulunut leiri- ja retkimuotoista työskentelyä, samoin kouluissa.

Vaikka nuorisotyön leiri- ja retkeilytoiminnalla on Suomessa pitkät perinteet, Juha Nieminen huomauttaa artikkelissaan *Seikkailujen Suomi – eli johdatus nuorisotyön retki- ja leiritoiminnan historiaan* (1999, 93-94), että seikkailukasvatus on maassamme saavuttanut nykyisen asemansa tuontitavarana toisaalta. Seikkailukasvatuksen ja

historiaan paneuduttaessa käy ilmi, että nykyisin vallalla olevat näkemykset ja mallit ovat usein saaneet alkunsa Euroopassa, jalostuneet usein Amerikassa ja sovellettu uudestaan mm. täällä Suomessa.

Elämyspedagogiikan on suomalaisille tehnyt tutuksi suomalaisen seikkailukasvatuksen edelläkävijä Matti Telemäki esiteltyään saksalaista syntyperää olevan Kurt Hahnin (1886-1974) ajatuksia yhteiskunnan ja nuorison rappeutumisesta ja toiminnallisuuden tärkeydestä kasvattamisessa (Karppinen 2005, 31-34). Hahnin mukaan lapsiin ja nuoriin vaikuttavat yhteiskunnalliset sairaudet olivat mm. liikkumisen liiallinen helpottuminen, itsekurin rappeutuminen liiallisten houkutusten vuoksi, muistin ja mielikuvituksen rappeutuminen ja kädentaitojen unohtuminen kaiken tarjottaessa valmiina, aloitteellisuuden, yritteliäisyyden ja säälin väheneminen jne. (Telemäki 1998b, 15). Hahn oli huolissaan jo maailmansotien välisenä aikana samoista seikoista, joista nykyäänkin puhutaan esim. nuorten syrjäytymisen yhteydessä. Ratkaisuksi Hahn tarjosi retkeilyä.

Seikkailukasvatukseen liitetään läheisesti kokemuksellinen oppiminen, jonka keskiössä on ajatus tekemällä oppimisesta ja omakohtaisesti asioiden kokemisesta. Tämä ajatus juontaa yhtenä seikkailukasvatuksen ja kokemuksellisen oppimisen edelläkävijöistä pidetyn John Deweyn näkemyksistä 1900-luvun alkupuolella siitä, kuinka kokemuksellinen oppiminen ja ”learning by doing” kouluissa muodostaisi kansaliskasvatuksen perustan (Telemäki & Bowles, 2001,12).

4.2 Seikkailukasvatusta ja elämyspedagogiikkaa järjestö- ja nuorisotyössä

Yhtenä tärkeimpänä retki- ja seikkailukokemuksia tarjoavana järjestönä voidaan pitää Baden-Powellin vuonna 1908 perustamaa partiota. Ylipäätään vapaaehtoisella järjestötoiminnalla onkin ollut suuri merkitys retki- ja seikkailutoiminnan tarjoajana (Telemäki & Bowles, 2001,13). Retkeilyn ja selviytymistaitojen lisäksi Baden-Powell halusi edistää hyvää käytöstä, terveyttä ja muiden palvelua. Wikipedian mukaan partiolaisia on maailmassa yli 32 miljoonaa ja Suomessakin noin 60 000.

Kurt Hahn oli perustamassa ensimmäistä Outward Bound –koulua Walesiin vuonna 1941. Outward bound on kansainvälinen kasvatuksellinen koulutusorganisaatio ja seikkailullisen kasvatuksen, elämyspedagogiikan ja kokemuksellisen oppimisen osalta maailman vanhin ja laajimmalle levinnein järjestö. Nykyisin järjestöön kuuluu yli 50 koulua ja keskusta yli 30 maassa (Outward Bound Finland ry).

Vuonna 1956 Hahn perusti Edinburghin herttuan prinssi Philipin kanssa The Duke of Edinburgh's Award ohjelman (Telemäki & Bowles 2001, 19), jonka taustalta juontavat kansainvälinen The International Award for Young People –ohjelma ja tämän suomalainen sovellus vuonna 1999 aloitettu Avartti – nuoret sen tekevät! –ohjelma (Kauppila & Ruotsalainen 2008, 459). Avartin toiminta perustuu elämyspedagogiikkaan ja kokemukselliseen oppimiseen tavoitteenaan tukea nuoren kasvua yhteiskunnan jäseneksi ja aktiiviseksi kansalaiseksi. Ohjelma on avoin 14-25-vuotiaille nuorille.

Avartissa on kolme tunnustustasoa, joilla vaatimustaso kasvaa tasolta toiselle siirryttäessä. Tasot ovat: Pronssi, Hopea ja Kulta. Jokainen taso sisältää neljä toimintoa: Palvelun, Taidon, Liikunnan ja Seikkailun. Kultatasolla nuoret suunnittelevat ja toteuttavat haastavan Projektin. Näiden toimintojen on tarkoitus auttaa nuorta ymmärtämään vastuunsa toisista ihmisistä ja ympäristöstä, opettaa hyödyllisiä tietoja ja taitoja kehittämällä nuoren omaa osaamista ja harrastamalla säännöllisesti saada nuori ymmärtämään liikunnallisuuden ja terveellisten elämäntapojen merkitys fyysiselle hyvinvoinnille. Seikkailuosiossa nuoret suunnittelevat ja toteuttavat ryhmässä yhteisen luontoretken. (Kauppila & Ruotsalainen 2008, 461-462).

Seikkailukasvatusta käytetään myös osana perhe- ja ryhmäkuntoutusta. Virtanen (2011, 14-21) kertoo Kuntoutus ja kehittämiskeskus Huvituksessa seikkailullisten toimintamenetelmien avulla tehtävästä kuntoutustyöstä. Huvituksessa kuntoutustyö perustuu neljään pääkohtaan: ratkaisukeskeisyyteen, narratiiviseen lähestymistapaan, reflektiivisiin keskusteluihin ja systeemin muuttumiseen.

Ratkaisukeskeisyys tarkoittaa, että kuntoutuksen pääpaino on voimavarojen ja ratkaisujen etsimisessä asiakkaan asettamien tavoitteiden pohjalta, joskaan ohjaaja ja asiakkaan eivät aina tiedä tai tiedosta asiakkaan elämässä piileviä ongelmakohtia.

Seikkailu tarjoaakin uusia näkökulmia elämään ja itseä koskevien käsitysten muuttamista suhteessa ympäristöön.

Narratiivinen lähestymistapa tarkoittaa oman elämän sanoittamista juonelliseksi tarinaksi. Seikkailun tarjoamat uudet kokemukset synnyttävät uusia myönteisiä tarinoita tai tuovat oman säväyksensä asiakkaan aikaisempaan tarinaan. Arjesta poikkeava seikkailu virittää ja vilkastuttaa mielikuvitusta ja antaa uusia näkökulmia tarinan kertojalle.

Reflektiiviset keskustelut ovat asiakkaan ja työntekijän välistä avointa dialogia, jonka aikana työntekijä ei pelkästään ohjaa keskustelua vaan osallistuu siihen osana ryhmää.

Muutos systeemissä edellyttää muutosta yksilössä ja toisinpäin. Systeemillä Virtanen (2011, 20) tarkoittaa perhettä tai kasvuympäristöä, jonka vuorovaikutuspiirissä asiakas elää. Esimerkiksi puhuttaessa perheestä, seikkailu on täysin arjesta poikkeava viitekehys, joka tarjoaa myönteisiä, ja ennen kaikkea yhteisiä kokemuksia perheelle, joita voidaan hyödyntää muutoksen voimavaroina.

.

4.3 Seikkailukasvatuksen tavoitteet ja päämäärien määrittäminen

Seikkailukasvatus on käsitteenä laaja valikoima menetelmiä ja laaja valikoima eri näkemyksiä siitä mihin niillä tulisi pyrkiä, ja kuinka niitä tulisi käyttää. Seikkailuohjaajan näkökulmasta on olemassa erilaisia ryhmiä ja ryhmillä erilaisia tavoitteita. Miten seikkailukasvatuksellinen tilanne pitäisi järjestää, että se palvelee ryhmän tarkoitusta, vai onko sillä väliä?

Priest ja Gass (2005, 23) esittelevät teoksessaan *Effective Leadership in Adventure Programming* seikkailun ja seikkailukasvatuksen suunnittelulle neljä tasoa: virkistys (Recreation), oppiminen (Education), kehittyminen (Development) ja terapia (Therapy).

Seikkailu ajanviettona ja virkistykseen muotona perustuu hauskan pitämiseen. Tällöin opitaan myös uusia taitoja ulkona olemiseen ja harrastamiseen. Seikkailusta on tarkoitus nauttia.

Oppimisen tasolla tavoitteena on käsitteiden ymmärtäminen, vanhojen tietojen ja taitojen kehittäminen tai saada asiakas tietoiseksi aiemmin tiedostamattomista tarpeista seikkailun kautta. Osallistujat oppivat näkemään ongelmat uudesta perspektiivistä sekä saavat uusia asenteita ja taitoja, jotka he siirtävät omaan arkielämäänsä. Esimerkkinä voidaan mainita tiimityön merkityksen ymmärtäminen tai uusien ongelmaratkaisumallien löytäminen.

Kehittymisen tasolla tavoitteena on kehittää ryhmän luontaisia käyttäytymis- ja toimintamalleja eri tilanteissa, sekä seikkailun kautta antaa mahdollisuus aivan uudenlaisien käyttäytymismallien oppimiseen. Esimerkkeinä voidaan mainita positiivisten kommunikointitapojen löytäminen tai luottamuksen kehittyminen toisiin. Ryhmillä on tavoitteenaan kehittää tiettyjä elämänsä osa-alueita esim. opiskeluun tai työhön liittyen. Nämä uudet seikkailun kautta opitut käyttäytymismallit siirretään asiakkaan arkielämään. Jotta siirrännäisvaikutus saadaan aikaiseksi, korostuu seikkailun linkittäminen asiakkaan arkielämään. Tässä onnistuminen vaatii myös tarkkaa etukäteissuunnittelua toiminnan osalta sekä perehtymistä asiakkaan tarpeisiin.

Terapian tasolla tavoitteena on seikkailun avulla kuntouttaa ja muuttaa haitallisia käyttäytymismalleja. Ryhmä voi koostua esim. alkoholi- ja päihdeongelmaisista tai fyysistä väkivaltaa kokeneista ihmisistä. Osallistujilla on usein käyttäytymismalleja, jotka voivat olla tuhoisia tai vaikeuttaa heidän sopeutumistaan omiin yhteisöihinsä. Terapeuttinen seikkailukasvatus voi muuttaa ihmisten käyttäytymistä osoittamalla heille negatiivisten käyttäytymismallien haitat, tarjoamalla ryhmän kannalta edullisempia vaihtoehtoisia käyttäytymismalleja ja osoittamalla ryhmälle mitä he osaavat jo entuudestaan tehdä hyvin. Asiakkaat oppivat usein uusia tapoja selvitä henkilökohtaisista ongelmistaan elämässä.

Heli Clarke (1998, 64-69) esittelee artikkelissaan Keinot ja päämäärät seikkailukasvatuksessa viisi erilaista päämäärämäärittelyä seikkailukasvatukselle. Hänen mu-

kaansa eri päämäärät määrittelevät ne keinot joita seikkailuohjaaja käyttää kenttälanteessa.

Clarcken mukaan kenties vanhin päämääriin vaikuttanut tehtävänasettelu on ajatus siitä, että seikkailu itsessään tukee henkilökohtaista kasvua. Oletus on, että ihmisen luonteen jalostumisen kannalta on riittävä, että tämä viedään omille rajoilleen mieluusti jylhään luonnonympäristöön ja jalostuminen tapahtuu näiden seikkojen kautta kuin itsestään. Seikkailu tulee toteuttaa siten, että nämä elementit täyttyvät. Ryhmän ominaispiirteet eivät vaikuta seikkailun vaikuttavuuteen ja kokemuksen käsittelemisen sanallisesti ei ole välttämätöntä vaan kokemus itsessään ja luonnon kasvattava vaikutus tekevät tehtävänsä. Colin Mortlockin (1984, 99) mukaan luonto tarjoaakin ratkaisun moniin nykyihmisen ongelmiin.

Elämyshakuisuusteoriaan perustuva seikkailukasvatuksessa tarkoitus on tarjota voimakkaita elämyksiä sopivan ”rajuksi” mitoitettulla seikkailulla. Tällöin sisältö ole ratkaisevassa roolissa vaan kohderyhmä saa tarpeitaan vastaavia elämyksiä, joita he hakisivat muutoin eri keinoin, esim. rikollisiin toimiin taipuvat nuoret hakisivat elämälleen jännitystä laittomuuksien kautta.

Yhtenä päämäärän asetteluna Clarckekin (1998) mainitsee seikkailun ajanvietteenä. Tällaisen seikkailutoiminnan ainoa tarkoitus on se, että asiakkaalla on hauskaa. Tällöin keinot valitaan hauskanpidon ja mukavuuden tarpeisiin.

Clarcken mainitsemista viidestä päämäärän määrittelyistä kaksi viimeisintä ovat omasta mielestäni ja kokemukseni perusteella myös yleisesti seikkailukasvattajien mielestä ryhmän ja yksilön kasvun kannalta otollisimpia.

Reflektointiin perustuvan seikkailukasvatuksen päämääränä on seikkailukokemuksesta oppiminen reflektion kautta. Toisin sanoen kokemuksista keskustellaan ryhmäläisten kanssa ja oppiminen tapahtuu tämän keskustelun ja pohdinnan pohjalta. Ohjaajat usein suunnittelevat ja valitsevat sisällöt sen mukaan, minkä parhaiten uskotaan palvelevan ryhmää. Karppinen (2007) kuvaa reflektiivistä oppimiskäsitystä seuraavasti:

...oppiminen voidaan määritellä prosessiksi, jossa tietyn kokemuksen merkitys tulkitaan uudelleen tai sen tulkintaa tarkistetaan siten, että syntynyt uusi tulkinta ohjaa myöhempää ymmärtämistä, arvottamista ja toimintaa (Karppinen 2007, 87)

Yksi tuoreimpia seikkailukasvatuksen ja elämyspedagogiikan muotoja Clarken mukaan on seikkailu metaforana. Tämä suuntaus perustuu ajatukseen, että seikkailussa saadut elämykset ja niiden kautta tapahtunut oppiminen on siirrettävissä asiakkaan arkeen ja arjen tilanteisiin. Seikkailuelämystä voidaan pitää metaforana ryhmän elämäntilanteesta yleensä. Oikein mitoitettu seikkailu vie asiakkaan tilanteeseen, joka on uusi ja epävarmuutta herättävä, jolloin asiakas joutuu hylkäämään tutuksi tulleet tapansa toimia. Tällöin uudesta tilanteesta selviytyminen uusien keinoin antaa asiakkaalle kokemuksen kautta ymmärryksen omasta itsestään ja kyvystään toimia yllättävissäkin tilanteissa.

Metaforien käyttö perustuu kokemuksen vaativuuteen ja voimakkuuteen. Metaforisen kokemuksen tulee olla riittävän vaativa kyetäkseen herättämään yksilön kiinnostuksen ja samalla valmiuden käyttäytymisen muutokseen (Telemäki & Bowles 2001, 34). Kivelä ja Lempinen sanovat metaforien käytöstä seuraavasti:

Metafora on kielikuva, vertaus, jossa sama ilmiö todentuu kahdessa erilaisessa asiayhteydessä, ja näiden ilmiöiden välisten yhteneväisyyksien vertailua voi kutsua metaforatyöskentelyksi (Kivelä & Lempinen 2010, 57).

Seikkailua voidaan käyttää myös metaforana yksittäisten asioiden oppimiseen (Clarke 1998). Seikkailu on edelleen elämän metafora, mutta nyt elämykseen otetaan mukaan tietoisesti niitä elementtejä, jotka rohkaisevat asiakkaan kasvua juuri hänelle tärkeillä alueilla. Tällöin tulee ryhmään tutustua jo etukäteen, jotta pääsisi käsitykseen siitä, mitkä metaforat heidän elämässään tai tilanteessaan merkitsevät eniten. Ohjaajan tulee pohtia, mitä ryhmä tarvitsee eniten, mikä antaisi heille mahdollisuuden kasvuun ja selviämiseen. Tällöin työn tilaaja saattaa asettaa ohjaajalle tehtävän ja tavoitteen ryhmän kasvua ja kasvun alueita ajatellen.

Itselläni on tästä omakohtaista kokemusta työharjoittelustani Englannissa kesällä 2012. Työharjoittelupaikkani oli englantilainen nuorisotyötä ja seikkailutoimintaa har-

joittavan säätiön ylläpitämä ”outdoor centre” englantilaisen seikkailun sydänmailla, Pohjois-Englannin järvisseudulla. Säätiön ylläpitämä toiminta pyrki nuorten kehittämiseen elämyksellisin keinoin. Eräs asiakkaista oli skotlantilainen yläluokkainen sisäoppilaitos, jonka toiveena neljän päivän mittaiselle jaksolle oli kehittää nuorten vertaisjohtamistaitoja ja johtamiskykyä. Osasta oppilaista oli sinä syksynä tulossa omien oppilasryhmiensä vertaisjohtajia. Ryhmillä teetettiin pienprojekteja ja heille tarjottiin elämyksiä, joissa korostui vastuunotto ja johtamis- ja organisointikyky. Toiminnan jälkeen kokemus reflektoidtiin tilaajan toiveita palvellen kiinnittämällä huomiota juuri kehitettäviin osa-alueisiin. Osa ohjaajista ilmaisi ryhmiensä ulkopuolella ohjaajien kesken käydyissä keskusteluissa henkilökohtaisen kielteisen mielipiteensä tehtävänasettelusta. Heidän näkemyksensä nuorisotyöstä ja kasvatuksesta olivat ristiriidassa palvelun tilaajan toiveiden kanssa, joiden taustalla oli lupaavien ja rikkaiden nuorten kilpailuttaminen ja valmistaminen muiden johtamiseen.

Clarken (1998) mukaan viimeksi mainitussa suuntauksessa korostuukin seikkailukasvattajan etiikan merkitys muihin mainittuihin suuntauksiin verrattuna. Ohjaaja ei voi asettua kurssilaisten manipuloijaksi, ja haluaako ohjaaja hyväksyä työn tilaajan tehtävänasettelun jos se on ristiriidassa hänen oman etiikkansa ja päämääriensä kanssa? Mainitsemassani esimerkissä ei ollut kysymys ohjaajien hyväksynnästä, he olivat palkkatyössä ja työnantaja oli osoittanut työtehtävän heille.

Clarken esittämät viisi päämäärän määrittelyä seikkailukasvatukselle eivät toki sulje toisiaan pois, vaan nimenomaan selkiyttävät käytettävien keinojen valintaa. Seikkailukasvattaminen on juuri näiden päämäärien ja keinojen välillä liikkumista ja usein ne ovat tilanteen mukaan valittavia, mutta yksittäinen seikkailukasvatuksellinen toiminta voi pitää sisällään elementtejä useammista kuin yhdestä edellä mainituista suuntauksista. Juuri reflektiivisyys ja metaforat tukevat toisiaan ja niitä käytetään yhdessä. Karppisen mukaan (2007, 87) elämyspedagogiikassa metaforisessa mallissa pyritään saamaan muistia aktivoimalla kokonaisvaltainen käsitys oppimisesta ja elämönhallinnan periaatteesta. Tässä mallissa reflektiivinen kokemuksellinen oppiminen pyrkii käyttämään kokemuksen tarkastelussa ajatusta ja mielikuvia, joita tarkastellaan oppimisen välineenä eri vaiheissa toiminnan aikana reflektoiden.

4.4 Seikkailukasvatuksellinen ohjaaminen

Hyvän ohjaajan täytyy kyetä sekä johtamaan, että seuraamaan. On oltava itseohjautuva, mutta kyettävä ohjaamaan myös vertaisiaan. Hyvän ohjaajan tärkeimpiä työkaluja on hänen persoonansa; persoonallinen työote. Ohjaajalla tulee olla myös tiettyjä taitoja: kommunikointi ja sosiaaliset taidot, taito arvioida tilanteita ja tehdä päätöksiä, ryhmässä toimiminen ja ryhmän eri vaiheiden tunnistaminen ja niiden mukaan toimiminen, taito toimia tilanteen vaatimalla tavalla sekä sietää epävarmuutta.

Pitkään olen peilannut omaa ohjaajuuttani varusmiespalveluksen aikana opittuun ns. syväjohtamisen malliin, joka minusta on sovellettavissa useisiin ohjaustilanteisiin, ei pelkästään sotilaiden johtamiseen. Syväjohtaminen perustuu neljään kulmakiveen:

1. Luottamuksen rakentaminen → luottamus
2. Inspiroiva tapa motivoida → innostus
3. Älyllinen stimulointi → oppiminen
4. Yksilöllinen kohtaaminen → arvostus (Puolustusvoimat)

Yllä mainitun mallin kautta on mahdollista saada aikaan terve ja vuorovaikutukselle avoin ryhmähenki, mutta tämän mallin soveltamisessa korostuu ohjaajalähtöisyys, joka voidaan kokea perustuvan ryhmän muokkaamiseen ”ohjaaja-/johtajamyötämieliseksi”. Myöhemmin olen ymmärtänyt, että vastaan tulee myös ryhmiä joiden tarpeita ohjaajavetoinen ohjaustyyli ei tue, vaan heille tulee antaa tilaa yrittää ja erehtyä, ohjaajan ollessa enemmän tukevassa roolissa, ja siinäkin vain tarvittaessa.

Hyvän ohjaajan tulee hallita lukuisia eri ohjausmalleja sekä kouluttamis- ja purkutekniikoita, joita hän voi hyödyntää ryhmän ja tilanteen vaatimalla tavalla. Toimintaa edeltävä osuus, itse toiminta ja toiminnan jälkeinen osuus tulee suunnitella ja toteuttaa ryhmän tarpeiden ja taitojen vaatimalla tavalla ja tasolla (vrt. päämäärien määrittäminen).

Effective Leadership in Adventure Programming (Gass & Priest 2005, 174-176) teoksessa esitetään kuusi opettamisen ja kouluttamisen tyyliä (teaching styles), joita ohjaajat voivat käyttää ryhmän tasosta riippuen. Seuraavassa avaan näitä tyylejä lyhyesti. (Käänökset Bowles & Telemäki 2001, 44)

Sanellussa tyyli (Dictated style) ohjaaja pitää kaiken vastuun itsellään ja määrittelee ennen toimintaa mitä tehdään, miksi tehdään, kuka tekee, miten tehdään ja milloin tehdään. Toiminnan aika ohjaaja ohjeistaa ja rytmittää toiminnan. Toiminnan jälkeen hän päättää miten opitut asiat puretaan, mitkä ovat arviointikriteerit, menetelmät, miten annetaan palaute jne. Käytännössä ohjaaja määrittelee koko oppimisprosessin.

Määräävä tyyli (Prescribed style) vastaa edellistä muilta osin kuin toiminnan jälkeiseltä vaiheelta, jossa asiakkaat kontrolloivat sitä. He itse määrittelevät, kuinka tulkitsevat, arvioivat, kokoavat ja hyödyntävät oppimaansa jatkossa.

Suuntaavassa tyyli (Directed style) korostuu asiakkaiden/ohjattavan ryhmän vapaus, mutta myös toiminnan kontrollointi riskien hallinnan näkökulmasta. Ohjaaja suunnittelee ja toteuttaa toimintaa edeltävän sekä toiminnan jälkeisen osuuden. Itse toiminnan aikana ryhmäläiset itse rytmittävät toimintaa, määrittelevät toiminnan suunnan sekä asiat, jotka he kokevat tärkeiksi toistaa.

Neuvovassa tyyli (Consulted style) ohjaaja suunnittelee opetettavat asiat, metodit, sijainnin, tavoitteet ja aikataulun, mutta toiminnan alkaessa siirtyy taka-alalle ja antaa ryhmälle tilaa toteuttaa ja määrittellä, miten toiminnan aikana edetään ja miten he myöhemmin käsittelevät ja purkavat oppimiaan asioita. Tämä tyyli on hyvä varsinkin silloin, kun riskitekijät ovat vähäiset ja ryhmän kannalta on tärkeää oppia heidän tekemiensä valintojen ja niiden seurauksien kautta.

Välittävässä tyyli (Interpreted style) ohjaaja vastaa ainoastaan toiminnan ja kokemuksen jälkeisestä osuudesta: toiminnan ja oppimisen purkaminen, palaute, arviointi ja reflektointi. Asiakkaat suunnittelevat ja toteuttavat toiminnan ja määrittelevät tulevan kokemuksen: mitä opitaan, miksi, miten, kuka oppii, missä ja milloin opitaan, mitkä asiat toistetaan ja mikä on rytmi. Tämä tyyli on hyödyllinen, kun halutaan tukea

omaa ajattelua ja itseohjautuvuutta, mutta ohjaajan tulee huolehtia ja olla varma, että ryhmälle voi antaa ja se voi ottaa vastuuta.

Itsetoimiva tyyli (Automated style) antaa kaiken hallinnan ryhmälle kaikissa kolmessa oppimisen vaiheessa ohjaajan siirtyessä sivuun ja ainoastaan tukiessa ryhmää valinnoissaan. Sopii ryhmälle, joka on oppimisprosessissaan pitkällä ja harjoittelevat esim. omaa ohjaamistaan. Tärkeää on, että palaute tulee vertaisilta, ei kokeneelta johtavalta ohjaajalta.

Seitsemäntenä on esitetty näkemys jaetusta tyylistä (Shared style), jossa ohjaaja ja asiakkaan toimivat koko prosessin aikana yhdessä jakaen vastuun kaikissa kolmessa vaiheessa.

Usein edellä esitetyt tyylit menevät myös limittäin ja sekoittuvat koulutuksen yhteydessä, mikä on myös suotavaa. Ohjaustyyliä valittaessa valintaan vaikuttavat ryhmän tason lisäksi riskien hallinta ja mahdolliset seuraukset. Hyvä ja tehokas ohjaaja osaa kin valita tilanteeseen, sekä ryhmän tarpeisiin vastaavan tyylin, mutta on myös valmis vaihtamaan tyyliä tilanteen niin vaatiessa.

Yllä olen kuvannut erilaisia ohjaamisen tyylejä. Seikkailukasvatuksellinen ja elämyspedagoginen ohjaaminen perustuvat kuitenkin vain osaltaan tapoihin ohjata. Rätty (2011, 26-27) esittelee ohjaamisen osa-alueita ohjaajan pyramidin avulla seuraavasti. Kaiken perustana ovat elämyspedagogiikan perusajatukset ja toiminnan filosofia. Tämän päälle rakentuu turvallisuusosaaminen ja ohjaajan kokemus toimintaympäristöstä sekä asiakasryhmästä. Nämä seikat mahdollistavat turvallisen toiminnan ja onnistuneen ryhmän kohtaamisen. Tämän jälkeen tulee toiminnallisuuden hallinta. Toimintaympäristön tuntemus sekä harjoitteiden ja aktiviteettien hallinta mahdollistavat paitsi turvallisen toiminnan toteutuksen, myös toimivien, haasteellisten kasvamistilanteiden rakentamisen.

Seuraavana pyramidissa esiintyvät vuorovaikutukselliset ja didaktiset ohjaamistaidot. Vuorovaikutustaitoja Rätty (2011) pitää ehkä kaikkein tärkeimpänä ohjaajan työkaluna. Hän kuvaa myös ohjaajan persoonallisten kykyjen olevan kuin laastia pyramidin kerrosten välissä.

Kun edellä mainitut asiat ovat kunnossa, mahdollistavat ne itse ohjelman tai toiminnan rakentamisen sekä toiminnan aikana saatujen elämysten jäsentämisen. (Räty 2011, 26-27)

Perinteisiä seikkailulajeja koetaan yleisesti olevan mm. kalliokiipeily, vuorikiipeily, yläköysiradat, melonta eri muotoineen ja sukeltaminen. Nämä lajit vaativat ohjaajalta kuitenkin vankkaa kokemusta toimintaympäristöstä, jossa toiminta suoritetaan sekä tiukkoja laji- ja turvallisuustaitoja muiden ohjaukseen liittyvien taitojen ja ominaisuuksien lisäksi. Ryhmältä yllämainittuihin suorituksiin ryhtyminen vaatii taitoja sekä henkistä ja fyysistä valmiutta, joka on saavutettu harjoittelemalla ja eri harjoitteiden kautta ennen varsinaiseen koitokseen ryhtymistä. Perinteisen seikkailun rinnalle onkin syntynyt erilaisia elämyspedagogisia harjoitteita ja leikkejä helpottamaan kasvatuksellisen toiminnan toteuttamista (Räty 2011, 75). Ne eivät välttämättä vaadi tiettyä luonnonympäristöä tai taloudellisia panostuksia ja ne sopivat myös ryhmille, joilla ei ole aikaa tai mahdollisuutta osallistua vuorokausia kestäville seikkailutoteutuksille. Tällaisten harjoitteiden avulla ohjaaja voi myös arvioida ryhmänsä valmiuksia ja ominaisuuksia tulevaa haastavaa toimintaa ajatellen.

Tällaisina harjoitteina voidaan pitää esim. Mikko Aallon kehittämiä toimintakokemusmenetelmiä, joita käytetään hyvin paljon ryhmäytymisen tukena. Aallon toimintakokemusmenetelmissä lähdetään liikkeelle ryhmän jäsenten kokemuksista ja niiden metodiikassa painottuu yllätyksellisyys. Yllätyksellisyys auttaa yksilöä saavuttamaan tunnekokemuksen, joka toiminnan jälkeen puretaan. Purku tapahtuu kahdessa osassa: ensin kysytään mitä koettiin ja miltä tuntui, tämän jälkeen käsitellään mitä tapahtui. Purun jälkeen tehtävä prosessoidaan eli kokemus älyllistetään ja jäsennetään, jolla tavoitellaan uusien toimintamallien luomista. Tämän jälkeen etsitään keinot opittujen asioiden arkeen siirtämiseksi. (Aalto 2000, 151)

Useat toimintakokemusmenetelmät ovat toteutettavissa vähäisilläkin tarvikkeilla, mikä on varmasti yksi syy, miksi ne ovat saavuttaneet suuren suosion ohjaajien keskuudessa aina kerhoista terapiaryhmiin.

4.5 Ryhmä ja turvallisuus

Erilaisia ryhmiä ja niiden vaiheita on tutkittu niin paljon, että ryhmien muodostumisessa ja niiden toiminnassa voidaan nähdä tiettyjä lainalaisuuksia. Kuitenkin jokainen ryhmä on omanlaisensa omine erityispiirteineen.

Lempinen ja Kivelä (2010, 34-35) mallintavat teoksessaan Arki hallintaan – Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen ryhmän kehitysvaiheita seuraavasti:

- Ryhmän muotoutumisen vaiheessa ryhmäläisten mielessä liikkuu kysymyksiä kuten miksi olen täällä, mitä meiltä odotetaan, voiko muihin luottaa, hyväksytäänkö minut ja onko tämä turvallista. Etsiessään vastauksia näihin kysymyksiin ryhmäläinen voi suhtautuessaan epävarmuuteensa käyttäytyä kyseenalaisesti, kuten olemalla hiljaisia ja vetäytyviä, turvautua toisiin ja välttää ristiriitoja tai käyttäytyä jopa hyökkäävästi tai vähättelevästi. Ryhmä on riippuvainen ohjaajasta ja ohjaajan varmat ja luottavaisuutta herättävät otteet luovat ryhmään turvallisuutta ja edistävät ryhmä muotoutumista.
- Kuohunnan ja vastustuksen vaiheessa rohkaistuvat ryhmäläiset turvallisuuden ja yhteyden tunteiden kautta kyselemään, kyseenalaistamaan ja kritiikkiin. Solmittujen suhteiden kautta muodostuu alaryhmiä joiden välille syntyy jännitteitä ja ristiriitoja. Ryhmä irtautuu riippuvuudestaan ohjaajaan, mikä mahdollistaa sitoutumisen ryhmän toimintaan.
- Yhteisyyden ja normien luomisen vaiheessa yhteisyyden kokemiseen päästään vastakkainasetteluiden ja ongelmien käsittelemisen ja ratkaisemisen kautta. Ryhmälle vakiintuu yhteisiä toimintatapoja ja normeja ja sille alkaa muodostua oma toimintahistoria.
- Työskentelyn ja tavoitteiden toteuttamisen vaiheessa yhteisyys on jäsentynyt täysivaltaisten yksilöiden välisten suhteiden kentäksi. Ryhmä on toimiva ja ymmärretään minkälainen toiminta tuottaa toivottuja tuloksia. Erilaisuutta siedetään ja ristiriitoja käsitellään avoimesti ja rakentavasti.

- Lopettamisen ja eron vaiheessa ryhmä hajoaa saavutettuaan toiminnallisen-, kasvullisen-, ajallisen- tai muun tavoitteensa. Ryhmä hajoaminen saattaa aiheuttaa haikeuden tunnetta, surua tai jopa helpotusta. Nämä tunteet näkyvät ryhmäläisten käyttäytymisessä. Lopettavassa ryhmässä täytyy tehdä tilaa näiden tunteiden ja mielipiteiden ilmaisuun. Tähän voidaan apuna käyttää muo-
dollisuuksia, seremonioita tai rituaaleja. On mahdollista, että toiminta tai yhdessäolo jatkuu tiettyjen alaryhmien keskuudessa vielä lopettamisen jälkeenkin.

Sosiaalinen turvallisuus on tärkeässä roolissa ryhmän muodostumista ja toimintaa ajatellen. Nykyisin ryhmän turvallisuuden tasot tai asteet jaetaan usein seitsemään tai kahdeksaan kohtaan. Aalto (2000, 22-23) esittelee kirjassaan Ryppäästä ryhmäksi – Turvallisen ryhmän rakentaminen kahdeksan eri turvallisuuden astetta ryhmätilanteissa ja -prosesseissa.

1. Pelkäävässä ryhmässä ihmiset eivät uskalla toimia ja esiintyä omana itsenään, koska pelkäävät tulevansa naurunalaisiksi, torjutuiksi tai hylätyiksi. Ryhmäläisten välinen keskustelu pysyy asiatasolla eikä luovuudelle ole sijaa. Aggressiot on tukahdutettu tai ne ilmaistaan vahingoittavilla tavoilla.
2. Turvattomassa ryhmässä mielipiteitä ja tunteita saatetaan jo varovasti ilmaista. Kuitenkin vallitsee epävarmuus, kuinka muut näihin ilmaisuihin reagoivat. Pelkoa saattaa vielä esiintyä.
3. Tuntemattomassa perusturvallisessa ryhmässä itseilmaisuus on varovaista ja tunnustelevaa, koska muita ei vielä tunneta kovin hyvin. Itsensä ilmaisuun ei kuitenkaan liity uhkaa. Ryhmän syy tai tapa olla koolla synnyttää tietynlaiset perusturvallisuustekijät. Keskustelussa liikutaan edelleen asiatasolla.
4. Tutussa turvallisessa ryhmässä keskinäinen tuntemus on jo kohtalainen, eikä itsensä ilmaiseminen saa ketään tuntemaan oloaan uhatuksi. Yhdessä tehdyt asiat ja saavutetut kokemukset luovat alitajuisia turvallisuuden tunnetta.

5. Avoimessa ryhmässä toisten tunteet ja mielipiteet hyväksytään ja jopa arvoja nostetaan esiin.
6. Heikkoutta hyväksyvä ryhmä sallii pelon, epäonnistumisen, turvattomuuden, avuttomuuden ym. ns. heikkouden tunteita. Myös tarpeita voidaan ilmaista. Itselleen ja muille on turvallista nauraa.
7. Haavoittuvuutta sallivassa ryhmässä vallitseva turvallisuuden tunne sallii kiipeistä muistoista tai asioista puhumisen ja ryhmäläiset kykenevät kokemaan sekä vihaa että surua ilman pelkoa. Myös häpeän tunne alkaa väistyä.
8. Armahtavassa ryhmässä se, miten itse on haavoittanut muita, otetaan vastaan anteeksiantamuksen asenteella. Ihminen paljastaa oman pimeän puolensa. ”Armahtava ryhmä ei synny automaattisesti pelkän turvallisuuden tunteen kasvun myötä, vaan ryhmän jäsenet ovat jo itse kohdanneet omaa pimeää puoltaan ja kyenneet sitä käsittelemään. Jos ei armoa ole annettu itselle, sitä on vaikea jakaa muille.” (Aalto 2000, 23)

Seikkailullista kasvatusta ja toimintaa suunniteltaessa on otettava huomioon ryhmä, ryhmän tarpeet ja ryhmän taso. Ryhmän vaiheiden ymmärtäminen on osa tämänkaltaisen toiminnan ja suunnittelun toteutusta. Ryhmän turvallisuuden tasot vaikuttavat varsinkin ryhmän toiminnan alkuvaiheessa niihin valintoihin, mitä menetelmien ja toimintojen suhteen tehdään. Turvallisuus lisääntyy näiden tehtyjen ja oikein suunnattujen toiminnallisten prosessien kautta. Täytyy muistaa, että yllä mainitut ryhmien vaiheet ja turvallisuuden tasot pätevät kaikkiin ryhmiin, eivät pelkästään seikkailuryhmiin!

Seikkailukasvatuksessa on otettava sosiaalisen turvallisuuden lisäksi huomioon fyysinen ja psyykinen turvallisuus. Fyysinen turvallisuus tarkoittaa käytännön riskien hallintaa ja toimintaympäristön tuntemusta sekä toimintavalmiutta onnettomuustilanteen sattuessa. Fyysisen turvallisuuden ylläpitämistä ja suunnittelua helpottavat ohjaajan kokemuksen lisäksi turvallisuussuunnitelmat ja riskianalyysit. Psyykinen turvallisuus liittyy ohjattavien sisäisiin tuntemuksiin kuten pelkoon, ahdistukseen, jänni-

tykseen, väsymykseen jne. Psyykkistä turvallisuutta parantaa mm. fyysisen turvallisuuden seikkojen huomioiminen, toiminnan vaiheittainen eteneminen, ohjattavan toimiminen omien kykyjensä rajoissa, luottamus muihin, vapaaehtoisuus ja ohjaajan tuntemus ryhmästä. Turvallisen oppimisilmapiirin rakentaminen on yksi ohjaajan tärkeimmistä tehtävistä. Turvallisuuden ymmärtämisen kannalta on tärkeää ohjaajan kyky erottaa eri turvallisuuden osa-alueet. (Lehtonen, Mäkelä, Pulli 2007, 134-135)

5 KASVATUKSESTA SEIKKAILU ELI PRODUKTI JA SEN VAIHEET

(Seikkailukasvatus, elämysdegagogiikka, kokemuksellinen oppiminen, outdoor education, adventure education, toimintakokemusmenetelmät, metaforat, reflektio)

=

(yksilön kasvu, arjen hallinta, luottamus, ryhmäytyminen, yhteisöllisyyden lisääntyminen, huippukokemus, ymmärrys, itsensä ylittäminen, muiden auttaminen, elämä).

Suurin piirtein tällaisesta seikkailukasvatuksellisesta yhtälöstä lähdin liikkeelle. Seikkailukasvatus on jotain, jota on mahdotonta lähteä avaamaan ilman kunnollista paneutumista aiheeseen. Seikkailukasvatuksen luonteen ymmärtäminen vaatii opiskelua. Paneutuessani seikkailukasvatusta käsittelevään kirjallisuuteen opinnäytetyöprosessin aikana käytin työni tukena useita opuksia ja kirjoituksia, joihin olin tutustunut seikkailukursseilla ensimmäisestä opiskeluvuodestani lähtien. Havaitsin, että opiskeluvuosien varrella olin oppinutkin jotain: Seikkailukasvatuksen orientaatio –kurssille tekemääni ennakotehtävään lähteenä käyttämästäni kirjoituksesta en silloin seikkailukasvatuksen luonnetta pohtiessani ollut ymmärtänyt ”hölkäsen pöläystä”, nyt asia tuntui jo käyvän paljon paremmin järkeen.

Toisaalta jos itselleni asian ymmärtäminen (edes perusteella) oli vaatinut viisi intensiivistä kurssia ja aimo annoksen itseopiskelua kolmen vuoden aikana, miten saan yksittäisen opinnäytetyöni palvelemaan työyhteisön tarpeita millään asteella? Tämä oli yksi suurimmista pohdinnallisista ongelmistani opinnäytetyöprosessin aikana. Juuri tämän ajatuksen ympärille perustin yhden opinnäytetyöni rajauksista: en tee opasta seikkailukasvattajille vaan seikkailullisia harjoitteita ja menetelmiä sisältävän

kansion lastensuojeluyksikön ohjaajille. Kollegojen toiveiden pohjalta päädyin ratkaisuun kansiosta, jossa esitellään hyvin tiivistetysti seikkailukasvatuksen perusajatuksset ja tarjotaan selkeitä esimerkkejä ja ohjeita erilaisten seikkailullisten ja toiminnallisten harjoitteiden ja tilanteiden järjestämiseen ja ohjaamiseen. Kansion jokaisen tekovaiheen aikana pyrin pitämään mielessä sitä tulevaisuudessa käyttävät ohjaajat, jotka eivät välttämättä ole seikkailukasvatuksesta kuulleetkaan.

5.1 Kansion sisällön kokoamisesta

Päädyin toiminnalliseen opinnäytetyöhön määrällisen tai laadullisen tutkimuksen sijaan, koska lähtökohtana itselläni oli työelämän kehittäminen tarjoamalla konkreettisia työvälineitä. Opinnäytetyöni tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan opastamista ja järjestämistä. (Airaksinen & Vilka 2004)

Halusin tehdä opinnäytetyöni työpaikalleni, ja koin toiminnallisen opinnäytetyön hyödyttävän työyhteisöä enemmän, mitä esim. tutkimus seikkailukasvatuksen sovelluksista ja niiden käyttökokemuksista lastensuojelun kentällä (mikä varmasti olisi hyvä opinnäytetyöaihe jollekulle). Itselleni oli tärkeää saada aikaan jotain käsin kosketeltavaa, jolla on välitöntä käyttöarvoa. Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa suoritin työlleni tarvekartoituksen työpaikalla, jota olenkin jo kuvannut luvussa 3.2.

Kansiossa käyttämäni seikkailukasvatuksen teorian pyrin esittämään mahdollisimman tiivistetysti ja pelkistetysti. Kansion Johdanto- ja Mitä on seikkailukasvatus - luvuissa pyrin mahdollisimman yksinkertaisesti ja ytimekkäästi kiteyttämään kansion tarkoituksen ja perusajatuksen seikkailukasvatuksellisen toiminnan päämääristä. Koin tärkeäksi mainita Kurt Hahnin ja John Deweyn, koska omasta mielestäni heidän ajatuksissaan ilmenee seikkailukasvatuksen peruselementit: tekemällä oppiminen, luonnon tärkeys, muiden auttaminen ja yksilön kehittyminen. Samalla se luo seikkailukasvatusta tuntemattomille kosketeltavan historiallisen ja kasvatuksellisen viitekehysten aiheeseen.

Seikkailukasvatus pähkinänkuoressa –alaluvussa avaan aihetta hieman lisää käsittelemällä ytimekkäästi prosessin ja koettujen asioiden sanallisen läpikäymisen tärkeyt-

tä seikkailukasvatuksellisten päämäärien saavuttamiseksi. Esittelen myös niitä taitoja ja ominaisuuksia joita ryhmä tarvitsee ja joutuu kehittämään seikkailukasvatuksellisen prosessin aikana. Kerron myös, kuinka tärkeintä seikkailukasvatuksessa ei ole jonkin tietyn suoritteen läpivieminen, vaan koko se prosessi, jonka ryhmä käy läpi suorittaessaan tehtäväänsä.

Harjoitteet ja menetelmät -luvun jaoin seuraaviin alalukuihin: Tutustumisharjoitteet, Lämmittely- ja virittäytymisharjoitukset, Yhteistoimintaharjoitteet ja Seikkaileminen ja seikkailuharjoitteet. Olennaista harjoitteissa ja niiden valinnassa on se, että koen Kuuselaan sijoitetut nuoret ennen muuta tyypillisenä nuorten ihmisten ryhmänä, jonka erityispiirteet määrittelevät osaltaan käytettävissä olevat harjoitteet. Kivelän ja Lempisen (2010) mainitsemat ryhmän kehitysvaiheet ovat nähtävissä myös Kuuselan nuorissa. Arki hallintaan – Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen –kirjassaan he muistuttavat, että ryhmä muotoutuu uudestaan aina, kun sen koostumus muuttuu. Tämä koskee niin uusien ryhmäläisten ryhmään tuloa, vanhojen lähtöä kuin ohjaajavaihdoksiakin. Nämä muutokset kuuluvat lastensuojeluyksikön arkeen. Osaksi juuri näiden vaihdosten vuoksi ryhmänä tarkasteltuna Kuuselan nuoret liikkuvat jatkuvasti oman kokemukseni mukaan ryhmän muotoutumisen vaiheen ja yhteisyyden ja normien luomisen vaiheen välillä. Hetkittäin voi nähdä välähdyksiä jopa työskentelyn ja tavoitteiden toteuttamisen vaiheesta. Lopettamisen ja eron vaihe tulee kuvioon automaattisesti mukaan vaihdosten myötä. Usein ero kohtaakin ryhmää jo kun he ovat vasta kokemassa yhteisyyden tunteita ja rakentamassa omaa normistoaan. Joskus aiemminkin. Normistolla tarkoitan tässä tapauksessa nuorten välisiä näennäisiä valtasuhteita ja alaryhmiä sekä arjen pyörittämiseen liittyviä toimintamalleja.

Koska Kuuselan nuoret ryhmänä elävät jatkuvasti vaiheesta toiseen ja edestakaisin koen, että toiminnallisilla ja seikkailullisilla menetelmillä voidaan ryhmän muotoutumiseen ja kehitykseen vaikuttaa positiivisesti. Tutustumisharjoitteiden avulla voidaan edistää uusien nuorten ja ohjaajien mukaan ottamista ryhmään. Lämmittely ja virittäytymisharjoitukset luovat turvallisen ympäristön irrotella ja mahdollistavat sitoutumisen yhteiseen tavoitteeseen. Yhteistoimintaharjoitteet antavat nuorille mahdollisuuden luottaa, antaa ja ottaa vastuuta, saavuttaa tavoitteita yhteisvoimin ryhmänä ja näyttää tunteitaan. Kansiossani käyttämät seikkailuharjoitteet vievät ryhmän pois sille tutusta

ympäristöstä ja tarjoavat sopivalla suunnittelulla hyvän pohjan uuden oppimiselle ja yksilön kasvulle.

Näiden harjoitteiden kautta uskon myös koetun turvallisuuden lisääntyvän ryhmässä. Tietyt harjoitteet vaativat onnistuakseen ja ollakseen mielekkäitä tietyn turvallisuuden tason ryhmässä, mutta harjoitteiden tekeminen yhdessä myös lisää turvallisuutta. Kansiossa esittämieni harjoitteiden myötä uskoisin niiden avulla saavutetun sosiaalisen turvallisuuden tunteen harjoitteiden aikana heijastuvan myös Kuuselan arkeen.

Kansiossa korostan myös fyysisen turvallisuuden tärkeyttä harjoitteissa ja niiden suunnittelussa. Fyysisen turvallisuuden olen huomionut eri harjoitteiden kuvauksissa. Olen lisäksi liittännyt osaksi kansiota Nuorten Ystävien Muhoksella lastensuojelupalveluiden käytössä olevan turvallisuussuunnitelman ja riskianalyysin. Aluksi otin kansiooni HUMAK:in seikkailukasvatusopintojaksoilla käytetyn turvallisuussuunnitelma- ja riskianalyysimallit, mutta ne olivat liian laajat ja raskassoutuiset käyttäjäryhmää ja käyttötarkoitusta ajatellen. Näin ollen päädyin selvittämään onko Muhoksen lastensuojeluyksiköissä ollut käytössä vastaavaa omaa turvallisuussuunnitelmaa, minkä sitten otin osaksi kansiota.

Yksi opinnäytetyöni rajauksista oli harjoitteiden järjestettävyyden lastensuojeluyksikön ympäristössä ja sieltä löytyvillä välineillä. Harjoitteita ja menetelmiä valitessani havaitsin, että suuri osa kansion sisällöstä tulee olemaan valikoituneita toiminnallisia menetelmiä ja toimintakokemusmenetelmiä. Tällöin jouduin pohtimaan onko opinnäytetyöni ennemminkin kokoelma toimintakokemusmenetelmiä, kuin seikkailukasvatuksellisia menetelmiä. Toimintakokemusmenetelmissä olennaista on kuitenkin tavoitteen asettelu, suunnittelu, ryhmässä toimiminen, ohjaus, purkaminen, prosessointi ja opittujen asioiden arkeen siirtäminen. Toisaalta nämä vaiheet ovat olennaisessa, jopa määrittävässä roolissa myös seikkailukasvatuksessa. Päätin siis jatkaa valitsemallani tiellä.

Tyypillisistä seikkailun muodoista esittelen kansiossani retkeilyä ja vaeltamista. Vaelluksen suunnittelu ja toteutus tosin vaativat useiden seikkojen huomioonottamista, joten käsittelin aihetta laajemmin, ja pyrin tarjoamaan selkeitä ohjeita eri suunnitteluvaiheille. Kiipeily, melonta, sukeltaminen ym. seikkailulajit eivät tulleet kansion sisäl-

lön kannalta kysymykseen, koska ne vaativat ohjaajalta taitoja ja koulutusta, joiden puuttuminen saattaisi johtaa toiminnan epäonnistuuessa jopa vakaviin henkilövahinkoihin.

Kun käytin kansiota välitarkastuksessa työpaikalla, nousi esiin kysymys, jota jouduin pohtimaan työstäessäni kansiota. Kuinka saada nuoret osallistumaan toimintaan, mikäli he eivät halua? Tähän kysymykseen en kansiossani lähtenyt antamaan mitään suorita vastauksia. Tämän päätöksen tein siksi, että seikkailukasvatuksessa ja kansiossani esittelemissäni harjoitteissa on tärkeää ryhmäläisten vapaaehtoisuus. Ketään ei saa painostaa toimintaan mukaan. Tämä olisi vahingollista sekä ryhmän että yksilöiden turvallisuudelle ja se sotii seikkailukasvatuksen periaatteita vastaan. Tässä asiassa heidän pallon kansion menetelmiä käyttäville ohjaajille, koska he ovat ammatillaisia ja osaavat motivoida ryhmää tarpeen tullen osallistumaan ja ymmärtävät myös milloin ilmapiiri ei ole otollinen tiettyjen menetelmien käyttöön.

Tarkoitukseni oli tarjota mahdollisimman käytännönläheinen opas seikkailukasvatuksellisen toiminnan järjestämiseen. Yhtenä ajatukseni oli listata kansioon myös kaikki käytettävissä olevat resurssit myös Pohjolakodilla. Selvitettyäni asiaa kävi kuitenkin ilmi, että Pohjolakodilla ja Pohjolan koululla ei ollut tarjota juuri mitään muuta välineistöä, mitä yksiköissä ei olisi. Aikoinaan hankitut ”seikkailuvälineet” ovat vuosien varrella kulkeutuneet yksiköihin tai vanhentuneet ja kuluneet käyttökelvottomiksi. Kuitenkin selvityksen aikana käytiin keskustelua mahdollisesta välineistön päivittämisestä tulevaisuudessa.

5.2 Arviointi

Arvioisin työni onnistuneen sen sisällöllisiin tavoitteisiin nähden hyvin. Viimeistä silausta vaille valmis produktini sitä käytettyäni arvioitavana sai työpaikalla kiitosta sen selkeydestä ja konkreettisuudesta.

Erityistyöntekijä antoi työstä sanallisen palautteen. Hänen mielestään työ tarjoaa ”vanhoille” työntekijöille uusia metodeja ja keinoja mm. ryhmäyttämistä ajatellen, kun heillä taas reissujen järjestäminen tulee heillä luonnostaan. On eri asia kuinka her-

kästi he lähtevät esiteltyjä menetelmiä kokeilemaan. Uusille työntekijöille kansiosta on hänen mukaansa paljon etua, ja heiltä varmasti löytyy paremmin myös uskallusta kokeilla uusia asioita. Hyvää palautetta tuli myös siitä, että työssäni ”nuoria nostetaan esille ajattelevina yksilöinä” kun koulukotimaailmassa on usein totuttu ajattelemaan, että ohjaajat ajattelevat ja nuoret tulevat perässä. Kaiken kaikkiaan hän koki produktin ”käypänä työkaluna, joka rohkaisee tekemään uutta”. Hän arvioi kansion olevan hyvinkin hyödynnettävissä myös muissa Muhoksen Nuorten Ystävien lastensuojeluyksiköissä, lähes kaikissa ainakin.

Paras mittari työn onnistumiselle olisi ollut ohjaajien toimesta suoritettujen koeponnistukset kansion menetelmillä, mutta ajanpuutteen vuoksi en saanut heidän arviotaan enkä kentällä saavutettuja kokemuksia tähän raporttiin kirjattaviksi.

Produktissani iso osa esitetyistä harjoitteista (tutustumisharjoitteet, lämmittelyharjoitteet, yhteistoimintaharjoitteet) on toimintakokemusmenetelmien kaltaisia ”pelejä ja leikkejä”. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut karsia niitä hieman ja lisätä sekä kehitellä varsinaisia seikkailuaktiviteetteja. Kokeneemman seikkailukasvattajan silmiin Kasvatuksesta Seikkailu –kansio voi näyttäytyä enemmänkin leikkikokoelmalta, jossa varsinaista seikkailua esiintyy vähän. Toisaalta haluan jälleen muistuttaa, että kansio ei tule seikkailukasvattajille ja minun oli myös otettava huomioon työn laajuus. Kansiosta olisi voinut tehdä kattavammankin, mutta työmäärä olisi kasvanut nopeasti opinäytetyön vaatimustasoa laajemmaksi.

Tämä työ ei ole ensimmäinen laatuaan vaan vastaavia tai osiltaan vastaavan kaltaisia oppaita ja ohjeistuksia on tehty niin eri nuorisopalveluiden, nuorisokeskusten ja ymmärtääkseni myös lastensuojelun ja perhetyön käyttöön. Pyrin olemaan liikaa tukeutumatta muihin oppaisiin ja opinäytetöihin omaani rakentaessani ja pitämään mielessäni sen nimenomaisen tilaajan, jolle työtä teen; heillä kun ei vielä tällaista opasta ollut käytössään. Kuitenkin työssäni voi olla joitain samankaltaisuuksia aiempiin opinäytetöihin nähden.

Kansion käyttöönotto työyhteisössä vaatii ohjaajilta kiinnostusta uuden kokeilemiseen ja seikkailukasvatuksen sisältöihin liittyen. Kansion käyttäminen perustuu vapaaehtoisuuteen, aivan samoin kuin nuorten osallistumisessa seikkailulliseen toimintaan.

Tässä piilee vaaran mahdollisuus kansion jäämisestä toimiston hyllyyn pölyä keräämään.

6 LOPUKSI

Itselleni opinnäytetyö oli opiskeluaikana opittujen asioiden perusteellista kertaamista, mutta toisaalta myös opittujen asioiden siirtämistä käytäntöön, mikä tässä tapauksessa tarkoitti opinnäytetyön produktia eli Kasvatuksesta seikkailu –työkansiota. Kansion kasaamisen aikana hyödynsin lähdekirjallisuuden lisäksi opiskeltavaan aiheeseen liittynyttä kokemusta, jota olen saavuttanut esim. ulkomailla suoritetun työharjoittelun aikana. Useat kansion harjoitteista ovatkin sitä perua.

Monta kertaa oma osaamiseni ja tietämykseni taso kuitenkin tuli kyseenalaistettua lähdekirjallisuuteen tutustumisen aikana. Hetkittäin mieleeni hiipi ajatus siitä, että mitä minulla muka on ammattialalleni tarjota. Näinä hetkinä jouduin muistuttelemaan itselleni tekeväni ohjeistusta ammattilaisille, jotka eivät kyseiseen kasvatukseen haaraan ole tutustuneet. Näin ollen siis edistän omalta osaltani seikkailukasvatuksen tunnettavuutta työkentällä ja samalla pyrin kehittämään omaa työyhteisöäni tarjoamalla heille uuden työvälineen. Tätä mantraa olen joutunut todistelemaan itselleni koko prosessin ajan.

Jos joutuisin tekemään tämän työn uudestaan, osaisin välttää useita sudenkuoppia, joita kohtasin ensimmäisellä kerralla. Ensinnäkin käyttäisin prosessiin enemmän aikaa. Tai jälkeinpäin ajateltuna, käyttäisin sen tehokkaammin. Aikaa on ollut, mutta vasta lopun hämmöittäessä tajusin laittaa ison vaihteen päälle. Tekisin itselleni tarkemman aikataulutuksen ja välitavoitteet joihin pyrkiä. On vaikeaa pysyä tavoitteessa kun samalla käy kokopäiväisessä kolmivuorotyössä. Tällöin käytettävissä oleva vapaa-aika pitäisi etukäteen jaksottaa opinnäytetyötä varten, ei ajatella, että tekee kun jaksaa. Eihän sitä jaksaa jos ei ole selvillä, että tänään teen tuon ja huomenna tuon.

Vaikka pidinkin produktin kasaamisen aikaan päiväkirjaa ajatuksistani ja huomion arvoisista vastaan tulleista seikoista opinnäytetyötäni ajatellen, olisin voinut tehdä

sen vielä paremmin. Raportointivaiheessa havaitsin aiemmin kaikkein turhimmalta tuntuneimmankin lyijykynäsuttauksen elintärkeäksi huomioksi raporttia ajatellen. Pannostaisin myös lähdekirjallisuuden etsimiseen enemmän, ettei missään vaiheessa tulisi vaaraa lähteiden riittämättömyydestä ja näin ollen teorian tiedon jäämisestä kaipaaksi.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi on ollut opettavainen kokemus. Itse koen oman oppimiseni tapahtuneen juurikin raportointivaiheessa, jolloin jouduin pysähtymään todella ajattelemaan, että mitä tuli tehtyä. Teoriapohjaa opinnäytetyölle avatesani oman pääni sisäinen kokonaiskuva ja ajatus seikkailukasvatuksesta alkoi saada hajallaan olevien mielteiden ja menetelmien sijaan kiinteämmän kokonaiskuvan yhtenä kasvatuksen lajina erilaisine ilmenemismuotoineen ja toteutustapoineen.

Entäpä opinnäytetyön jatko? Jotta Kasvatuksesta Seikkailu –kansio löytäisi paikkansa työvälineenä Kuuselassa, näkisin että hyvä keino seikkailukasvatuksen juurruttamiseen osaksi nuorten ja ohjaajien arkea olisi osoittaa sille tietty päivä viikosta. Juuri viikonloput ovat hyviä aikoja tällaiselle toiminnalle, koska nuorilla ei ole koulua tai töitä ja yhteiselle vapaa-ajalle saataisiin lisää mielekästä sisältöä.

Optimitilanne opinnäytetyöni kannalta olisi sen jalkautuminen ja käyttöönotto myös muissa Nuorten Ystävien Muhoksen lastensuojeluyksiköissä. Tällöin olisi jatkokehityksen kannalta hyvä kartoittaa käyttäjäkokemuksia ja työn vaikuttavuutta lastensuojelun toimintaympäristön kannalta. Mikäli kokemukset olisivat hyviä ja niiden kasvatukselliset vaikutukset olisivat selkeästi nähtävissä, olisiko siinä kenties työnantajalla paikka suunnata enemmän resursseja seikkailullisten menetelmien hyödyntämiseen osana lastensuojelupalveluita?

LÄHTEET

Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä Ryhmäksi – Turvallisen ryhmän rakentaminen. Tampere: My Generation Oy

Airaksinen, Tiina & Vilkkä, Hanna 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Bowles, Steve & Telemäki, Matti 2001. Seikkailukasvatuksen teoria ja käytäntö OSA 1. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutusyksikkö

Finlex, 2007. Lastensuojelulaki 40 §. Viitattu 23.2.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Lastensuojelulaki#a417-2007>

Gass, Michael A. & Priest, Simon 2005. Effective Leadership in Adventure Programming 2nd ed. Human Kinetics

Karppinen, Seppo J.A. 2005. Seikkailullinen vuosi haastavassa luokassa - Etnografinen toimintatutkimus seikkailu- ja elämyspedagogiikasta. Oulu: Oulu University Press

Karppinen, Seppo J.A. 2010 Seikkailukasvatus – erilainen tapa opettaa ja oppia. Teoksessa Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo (toim.) Seikkaillen elämyksiä 2 – Elämyksen käsitehistoriaa ja käytäntöä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo 2010. Elämys, kokemus – teoriaa ja käytäntöä. Teoksessa Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo (toim.) Seikkaillen elämyksiä 2 – Elämyksen käsitehistoriaa ja käytäntöä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Kauppila, Maija-Sisko & Ruotsalainen, Jukka 2008. Avartti nonformaalisen oppimisen menetelmänä. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä – Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto

Kivelä, Valtteri & Lempinen, Juho 2010. Arki hallintaan – Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Turenki: KOTA – Lasten ja nuorten hyvinvointi ry

Lehtonen, Kai & Mäkelä, Eeva & Pulli, Kalle 2007. Ohjaus seikkailutoiminnassa. Teoksessa Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa, Timo (toim.) Seikkaillen elämyksiä 1 – Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Nieminen, Juha 1999. Seikkailujen Suomi – eli johdatus nuorisotyön retki- ja leiritöiminnan historiaan. Teoksessa Suoranta, Juha (toim.) Nuorisotyöstä seikkailukasvatukseen. Tampere: Tampereen yliopiston julkaisujen myynti

Nuorten Ystävät. Järjestökonserni. Viitattu 3.4.2014b.

<http://www.nuortenystavat.fi/jarjestokonserni/organisaatio>

Nuorten Ystävät. Lastensuojelupalvelut. Viitattu 3.4.2014a.

<http://www.nuortenystavat.fi/palvelut/lastensuojelupalvelut>

Räty, Kimmo 2011. Elämyspedagoginen ohjaaminen – Ajatuksia kokemuksellisesta oppimisesta. Tampere: Outward Bound Finland ry

Puolustusvoimat 2009. Puolustusvoimien Johtaja- ja Kouluttajakoulutus - Opetusviikko

Telemäki, Matti 1998a. Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutuslaitos

Telemäki, Matti 1998b. Kurt Hahn ja elämyspedagogiikka. Teoksessa Timo Lehtonen (toim.) Elämän Seikkailu. Jyväskylä: Atena Kustannus

Virtanen, Veli-Matti 2011. Korkeita vuoria ja suuria kokemuksia – Seikkailutoimintaa perhe- ja ryhmäkuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiö ja Veli-Matti Virtanen

Wikipedia. Partio. Viitattu 4.4.2014.

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Partio>

LIITTEET

Kasvatuksesta seikkailu

Ohjeita seikkailukasvatuksen menetelmien käyttöön
kasvatuksen tukena lastensuojeluyksikössä

Kasvatuksesta Seikkailu:
Ohjeita seikkailukasvatuksen menetelmien käyttöön kasvatuksen tukena lastensuojeluyksikössä

Tuomo Ala-Pönttiö, Humanistinen ammattikorkeakoulu

Sisällysluettelo

JOHDANTO	41
MITÄ ON SEIKKAILUKASVATUS	43
Historia	43
Seikkailukasvatus pähkinäkuoressa	44
HARJOITTEET JA MENETELMÄT	45
Tutustumisharjoitteet	46
Lämmittely ja virittäytymisharjoitukset	49
Yhteistoimintaharjoitteet	56
Seikkaileminen ja seikkailuharjoitteet	63
Ohjaajan tehtävälista vaellukselle	75
TURVALLISUUS	77
TURVALLISUUSSUUNNITELMA	79
LÄHTEET	82

JOHDANTO

Kansion tarkoitus on tuoda seikkailukasvatus osaksi lastensuojelulaitoksissa tehtävää kasvatustyötä. Seikkailukasvatus mielletään usein haastavassa ympäristössä toteutettavaksi kasvatukselliseksi toiminnaksi, jossa kasvatuksellisuuden pyritään mm. pelkojen voittamisella ja itsensä ylittämällä. Tämän ympäristön tarjoaa esimerkiksi ulkokallio kiipeily- ja laskeutumisaikkoineen tai kajakkimelonta joissa ja järvissä. Seikkailulajeihin perustuva kasvatuksellinen toiminta vaatii kuitenkin ohjaajalta kasvatuksellisen osaamisen lisäksi kovia laji- ja turvallisuustaitoja, jotta toiminta olisi mielekästä ja ennen kaikkea turvallista. Kansiossa pyrin tarjoamaan välineitä ja ideoita lastensuojeluyksiköiden ohjaajille, jotta he voivat toteuttaa seikkailullista kasvatustyötä omien taitojensa pohjalta.

Olen koonnut tämän kansion harjoitteet ja toimintamallit siten, että ne ovat toteutettavissa ja tukevat Kuuselan sijaishuoltoyksikössä ylläpidettävää päivärytmiä ja kasvatustyötä, mutta kansio soveltuu käytettäväksi myös muissa lastensuojeluyksiköissä. Harjoitteiden ja toimintamallien valinnassa olen ottanut huomioon toimintakulttuurin ja asiakkaina olevat nuoret. Nuorten elämäntilanne ja sijaishuoltoyksikön arki rajaavat jonkin verran käytettävissä olevia menetelmiä, tai ainakin pakottavat ottamaan huomioon tiettyjä seikkoja toimintaa suunniteltaessa.

Kaikki kansiossa esitetyt menetelmät eivät vaadi luonnon ympäristöä tai ohjaajan seikkailutaitoja ja kaikki harjoitteet ovat toteutettavissa yksiköistä löytyvillä toimintavälineillä.

Nuorten kanssa tehtävään seikkailulliseen ja toiminnalliseen ohjaukseen on olemassa tarjolla laaja valikoima erilaisia harjoitteita ja toimintamalleja. Olen koonnut kansioon osan käytettävissä olevista menetelmistä, siten että ne soveltuvat helposti käytettäväksi Kuuselassa ja muissa vastaavissa lastensuojeluyksiköissä. Tarkoitukseni on tehdä kansiosta sellainen, että sitä on mahdollista

päivittää ja siihen voidaan lisätä uutta hyväksi koettua materiaalia ajan saatossa.

Kansion tarkoitus on tuoda tarjolle menetelmiä, joista voidaan hakea uusia ajatuksia ja välineitä kasvun ja kasvatuksen tueksi lastensuojeluyksikköön. Menetelmiä voidaan käyttää uuden oppimisen välineenä, tapana käsitellä uusia asioita tai tarjoamaan hauskaa vaihtelua nuorille ja ohjaajille yhteisöllisen hauskanpidon ja hulluttelun merkeissä.

Tämä kansio on Humanistisen ammattikorkeakoulun toiminnallinen opinnäytetyö keväältä 2014.

Antoisia seikkailuhetkiä!

Tuomo Ala-Pönttiö

MITÄ ON SEIKKAILUKASVATUS?

Historiaa

Juurille mentäessä mainitaan kaksi kasvatustilfilosofia ja kokemuskoulutuksen kehittäjää, jotka ovat Kurt Hahn ja John Dewey. Näiden herrojen jalanjäljissä ovat nuoremrat tulokkaat myöhemmin jalostaneet heidän elämyspedagogisia ajatuksiaan ja seikkailukasvatus on saanut nykyisen monitahoisen muotonsa.

Saksalainen Kurt Hahn (1886–1974) ihanoi koulusta, jossa ajattelun ja toiminnan maailmat eivät olisi enää toisistaan erillään. 1920 Hahnista tuli vastavalmistuneen Salemin koulun johtaja. Häntä huolestutti yhteiskunnan ja elintason kehityksen lieveilmiöiden myötä sairastuneet nuoret. Lääkkeeksi hän tarjosi retkeilyä. Paettuaan natsuja toisessa maailmansodassa hän perusti koulun Pohjois-Skotlantiin, josta se siirtyi Walesiin ja nimettiin Outward Boundiksi. Ohjelmaan kuului fyysisiä harjoituksia, maastovaellusta, meriretkiä ja paikallisten auttamista. Myöhemmin hän loi kansainvälisen kouluverkoston ja tänä päivänä hahnilaista elämyspedagogiikkaa toteuttavia OB-keskuksia toimii yli kolmessakymmenessä maassa, myös Suomessa. Hahnin pedagogisena ideana oli, että oppiminen ja kasvaminen tapahtuvat ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa heidän kohdatessaan haasteita uusissa olosuhteissa.

John Dewey (1859–1952) ajatteli, että kokemukset hankitaan aistien avulla, mutta ne muokataan yksilöä kehittäviksi järkeilyn kautta. Oppiminen perustuu esille tulleiden konkreettisten kysymysten ja ongelmien voittamiseen.

Suomeen elämyspedagogiikka rantautui 1980–1990 lukujen taitteessa Martti Telemäen luotsaamana ja yhteistyössä saksalaisten OB-järjestöjen kanssa. Perä-Pohjolan Opisto oli ensimmäisten joukossa kouluttamassa seikkailukasvattajia Suomeen.

Seikkailukasvatus pähkinäkuoressa

Seikkailukasvatuksessa mennään ulos luonnon tarjoamiin puitteisiin ja oppiminen tapahtuu omakohtaisten kokemusten ja elämysten kautta. Elämysten kautta pyritään tukemaan yksilön kasvua ja ymmärrystä omasta itsestään, kuitenkin suhteessa ympäristöön, mutta myös yhteisöön. Ympäröivä ryhmä taas tarjoaa tarvittavan tuen ja turvallisuuden; kaikkia tuetaan ja kannustetaan, ketään ei pakoteta tai yllytetä. Kun seikkailu on koettu, elämys, siihen johtaneet seikat ja sen seuraukset käydään läpi niin itsensä, ohjaajan kuin muiden ryhmäläistenkin kanssa (reflektointi). Sanallinen läpikäyminen nähdään oppimisen ja kokemusten myöhemmän hyödyntämisen edellytyksenä.

Seikkailukasvatus on kokonaisvaltainen lähestymistapa ihmisen kehitykseen. Esimerkkinä vuoren valloittaminen ei sinänsä ole mitään verrattuna siihen, mitä yksilö käy itsensä ja ryhmänsä kanssa läpi pyrkimyksensä vuoren valloittaminen. "The road is all, end is nothing".

Seikkaileminen vaatii osaamista ja taitoa. Ohjaaja ottaa huomioon kulloisenkin ryhmän osaamisen tason ja lähtee toteuttamaan opetussuunnitelmaa sen pohjalta (konstruktivismi). Ryhmän saavutettua teorian ja käytännön harjoitusten kautta tarvittavan tiedon ja taidon tason, ovat he käyneet läpi myös henkistä suunnittelua ja harkintaa. Ryhmältä vaaditaan myös niin sisäisiä taitoja (itseluottamus, looginen ajattelu, riskien otto, paineensieto, suunnitelmallisuus jne.), kuin ulkoisiakin taitoja (kommunikointi, yhteistyötaidot, luottamus, konfliktien ratkaisu jne.) ja niiden kehittymistä.

Oppiminen on prosessinomaista, ja kun tekemällä opitaan, prosessille on annettava aikaa, jotta asiat ehditään oppia ja omaksua. Seikkailukasvatuksen kokonaisvaltaisuuden voi jakaa yksinkertaisesti kolmeen eri osa-alueeseen: pää, sydän ja kädet. Päässä ihminen käy läpi psyykkisiä kokemuksia ja kerää sinne saavutettua tietoa ja taitoa. Sydämeen kuuluu kuvaannollisesti sosiaaliset kokemuksen ja käsillä ihminen kokee fyysiset asiat kuten myös tekemällä oppimisen. Seikkailukasvatus ruokkii kaikkia näitä kolmea osa-aluetta monipuolisesti ja niiden yhteisapelillä toiminta on tehokasta ja tarkoituksen mukaista.

HARJOITTEET JA MENETELMÄT

Perinteisen seikkailun rinnalle on kehittynyt erilaisia elämypedagogisia ja toiminnallisia harjoitteita helpottamaan kasvatuksellisen toiminnan toteuttamista. Hyvin rakennettu elämypedagoginen toiminnallinen harjoite voi tarjota intensiivisen ryhmäkokemuksen, jolloin yksilöt kokevat jännitystä ja osallistuvat aktiivisesti yhteiseen ponnistukseen. Ne ovat toteutettavissa vailla luonnonympäristöä tai kalliita välineitä. Kyseisillä harjoituksilla pyritään aktivoimaan yksilön ja ryhmän toimintaa ja oppimista. Toimintamenetelmät tarjoavat ryhmälle mahdollisuuden itse etsiä ja kehittää ratkaisumalleja käsiteltäviin asioihin. Toiminta synnyttää usein prosessin, joka avaa ryhmälle uuden näkökulman asiaan.

Toiminnalliset harjoitteet ovat myös oiva tapa nostaa esiin käsittelemättömiä tai vaikeasti käsiteltäviä asioita. Toiminnan aikana nämä asiat voidaan ulkoistaa tavalla, joka ei loukkaa kenenkään persoonaa ja näin säilytetään myös henki- sen turvallisuuden taso. Harjoitusten jälkeiset purkutilanteet antavat mahdollisuuden näiden asioiden syvempään tarkasteluun, sekä mahdollistavat tilanteesta oppimisen ja opittujen asioiden myöhemmän hyödyntämisen.

Yhteinen tekijä alla esitetyillä harjoitteilla on myös luovuus. Harjoituksissa sekoitetaan todellisuutta ja mielikuvitusta, mikä parhailaan mahdollistaa aivan uusien lähestymistapojen keksimisen ja antaa nuorille kokemuksen omasta kyvystä ratkaista isoiltakin vaikuttavia ongelmia.

Harjoitteet olen jakanut eri kategorioihin, joista ne ovat haettavissa tilanteen mukaan. Kategoriat ovat tutustumisharjoitteet, lämmittely- ja virittäytymisharjoitteet, yhteistoimintaharjoitteet sekä seikkaileminen ja seikkailuharjoitteet. Eri kategoriat tarjoavat eri lähestymistapoja erilaisiin tilanteisiin ja useat harjoitteet ovat toteutettavissa yksikön tiloissa tai alueella.

Harjoitteiden ohjeistus ja toteutus on pyritty kuvaamaan mahdollisimman helposti tulkittavasti sekä useiden perään olen antanut ohjeet myös harjoitteen purkamisesta ja prosessoimisesta oppimisen edistämiseksi.

Tutustumisharjoitteet

Lastensuojeluyksikön arkeen kuuluu, että nuoria tulee ja nuoria lähtee. Tutustumisharjoitteita voidaan käyttää kun taloon tulee uusi nuori. Uusi nuori on ainoa, joka ei tunne vielä ketään, joten hän ainoana todella tutustuu muihin alla olevien harjoitteiden myötä. Nämä harjoitteet ovat kuitenkin matalan kynnyksen harjoitteita, mihin myös muiden nuorten on helppo lähteä mukaan, ja samalla ne voivat tuoda esiin uusia asioita muista myös niille, jotka ovat jo ennestään keskenään tuttuja. Tutustumisharjoitteita voi tuki käyttää myös uusi ohjaaja tutustuessaan uuden yksikkönsä nuoriin.

SELKÄRINKI

Kuvaus

Ryhmä seisoo kehässä selkä kehään päin. Valitaan aihealue, jota käsitellään, esim. harrastukset. Kuka tahansa voi sanoa jonkin harrastuksen, jota harrastaa tai on harrastanut, jolloin hän ja muut samaa harrastavat kääntyvät hetkeksi kasvot kehään päin. Hetken toisiaan katseltuaan, henkilöt kääntävät jälleen selkensä kehälle ja kuka tahansa saa sanoa seuraavan harrastuksen.

Aihealueita voidaan vaihtaa harjoitteen aikana. Sama voidaan tehdä myös ruoilla, televisiosarjoilla, lemmikeillä, musiikkimieltymyksillä jne.

NELJÄ TOTTA, YKSI VALHE

Kuvaus

Ryhmissä kukin vuorollaan kertoo itsestään neljä tosiasiaa ja yhden valheen. Muut yrittävät arvata, mikä oli valhe. Itsestä kerrottavat asiat voivat olla mitä tahansa: paino, perheenjäsenten lukumäärä, ulkomaanmatkat, saavutukset jne. Henkilön kerrottua viisi asiaa, muut alkavat arvata valhetta. Kun valhe löytyy, asianomaisen on heti tunnustettava, jonka jälkeen siirrytään seuraavaan valehtelijaan.

Variaatio

Kerrotaan neljä valhetta ja yksi tosiasia. Voidaan käyttää esim. kun yllämainittu tehtävä on suoritettu.

KORTIT KERTOVAT

Materiaali

Korttipakka

Kuvaus

Jokainen ottaa korttipakasta itselleen kortin ja kertoo sen avulla itsestään muille. Henkilö saa vapaasti kertoa mitä tahansa itsestään kortin avulla. Kortti voidaan ottaa avoimesti tai sitä näkemättä.

Esimerkki: Henkilö nostaa ruutu kakkosen, ja kertoo sen avulla itsestään. ”Minulla on kaksi sisarusta. Isosisko ja pikkuveli”. ”Tuomo Ruutu on minun lempijääkiekkoilija”.

Variaatiot

Samaisesta harjoitteesta on olemassa useita vastaavia variaatioita. Ohjaajalla voi olla pelikorttien sijasta esim.

- lehtikuvia
- irtokarkkeja
- eri maiden rahoja
- aakkoset lapuilla
- numerolaput
- erilaisia kirjoja puhelinluettelosta jännäriin
- erilaisia elokuvia

Tarjonnasta jokainen valitsee yhden joko nähden tai näkemättä ja kertoo valitsemansa esineen avulla vapaasti itsestään.

Lämmittely- ja virittäytymisharjoitukset

Lämmittely- ja virittäytymisharjoitusten tarkoitus on valmistaa ryhmää tulevaan toimintaan lämmittelyn ja tunnelman nostattamisen merkeissä. Ohjaaja voi näiden harjoitteiden aikana myös arvioida nuorten motivaatiota ja valmiutta tulevaa toimintaa ajatellen. Alla olevat harjoitteet toimivat myös silkkana hauskanpirona.

IHMISOLMU

Kuvaus

Ryhmän jäsenet asettuvat piiriin. Jokainen tarttuu jonkun toisen käteen siten, että

- vierellä olevan käteen ei saa tarttua
- omat kädet eivät saa olla ristissä
- yksi käsi kiinni yhdessä kädessä.

Kun kaikkien kädet ovat kiinni jonkun toisen käsissä, ryhmä pyrkii avaamaan aikaansaadun solmun käsien otetta irrottamatta. Usein tämä vaatii keskinäistä kommunikaatiota sekä ongelmanratkaisukykyä. Tuloksena voi olla yks piiri, kaksi piiriä tai umpisolmu.

Huomioitavaa

Fyysinen kosketus

VANTEEN LÄPI

Materiaali

Hulavanne

Kuvaus

Ryhmä seisoo rivissä pitäen toinen toisiaan käsistä. Ryhmän tehtävänä on kuljettaa hulavanne ryhmä läpi siten, jokainen ryhmäläinen menee vanteesta läpi käsiä irrottamatta. Haastavuutta voidaan lisätä ottamalla aikaa.

VANNERALLI

Materiaali

Hulavanne

Kuvaus

Ryhmän tehtävänä on keksiä nopein mahdollinen tapa saada koko ryhmä vanteen läpi. Ohjaaja ottaa aikaa. Ryhmälle annetaan mahdollisuus kokeilla erilaisia tyylejä tehtävän suorittamiseksi, jonka jälkeen he hiovat valitsemansa toteutustavan huippuunsa ja ottavat aikaa.

Tapoja on monia ja harjoittelun myötä ajan paraneminen motivoi ryhmää yrittämään yhdessä kovemmin. Parhaimmillaan intensiivinen kilpailu itseä vastaan ajan parantamiseksi. Jos ryhmiä useita, voidaan kilpailuttaa keskenään.

(Nopein tapa: Henkilö seisoo vanteen sisällä ja kun aika alkaa, kaksi muuta nostavat vanteen ylös jolloin ko. henkilö menee vanteesta läpi. Hän siirtyy alta pois ja jonossa seuraava tulee nopeasti hänen paikalleen ja kaksi muuta laskevat vanteen alas. Tämän jälkeen toisena tullut hyppää vanteesta ulos ja kolmas loikkaa hänen tilalleen jolloin vanne nostetaan taas ylös. Näin jatkuu kunnes kaikki ovat menneet läpi ja aikaa pysähtyy.)

Variaatio

Voidaan toteuttaa tyhjällä auton tai polkupyörän sisärenkaalla.

Huomioitavaa

Turvallisuuden kannalta silmälasit, isot korut ja lävistykset tulisi irrottaa.

RYHMÄJONGLÖÖRAUS

Materiaali

Hernepusseja / sählypalloja / tennispalloja

Kuvaus

Ryhmä on ringissä. Heille annetaan pallo, jota he heittävät siten, että pallo käy kerran jokaisella. Vieressä olevalle ei saa heittää. Kierros mennään toisen kerran läpi samassa heittojärjestyksessä. Tämän jälkeen ryhmän tehtävä on keskenään miettiä ja sopia, kuinka monella pallolla he kykenevät ”jonglööraamaan”. Kierros on onnistunut kun kaikki pallot palaavat ensimmäiselle heittäjälle puottaamatta välillä kertaakaan maahan.

KÄÄRMEENNAHKA

Kuvaus

Ryhmä asettuu seisomaan haara-asennossa jonoon ja ojentavat etupuolelta vasemman kätensä jalkojen välitse ja tarttuvat oikealla kädellä edessä seisovan vasempaan käteen. Tämän jälkeen jonon viimeinen menee selälleen. Nuoret pitävät toisiaan kädestä, ja näin jono liikkuu hitaasti taaksepäin. Kun jonossa oleva ohittaa maassa makaavan, hän asettuu pitkälleen tämän taakse, kunnes kaikki makaavat maassa. Kun jonon ensimmäinen on selällään, hän nousee ja vetää koko jonon pystyyn.

Huomioitavaa

Fyysinen kontakti.

LÄNNEN NOPEIN

Kuvaus

Ryhmä muodostaa ympyrän. Ympyrän keskellä oleva ampuu toisia ryhmän jäseniä osoittaen heitä sormellaan ja sanoen ”pam”. Ammunnan kohde kumartuu salamannopeasti yrittäen väistää luotia samanaikaisesti kun ammuttavan molemmilla puolilla olevat vierustoverit myöskin ampuvat samalla lailla toisiaan. Mikäli joku näistä kolmesta ympyrän kehällä olevista tekee jonkin virheen, siirtyy hän keskelle ampumaan muita.

Ohjaaja toimii erotuomarina.

Virhelista ohjaajan tueksi: suurimman virheen tehnyt joutuu keskelle. Virheet vakavuusjärjestyksessä. Ohjaajan ei tarvitse mainita virhelistasta.

1. Joku, joka ei kuulu kolmen ammuttavan joukkoon alkaa ampua tai liikauttaa kättään
2. Ammuttava ampuu ampujaa
3. Ampuja ampuu jotakuta toista ryhmän jäsentä
4. Ammuttavan vierellä oleva ampuu väärään suuntaan
5. Ammuttava ei kumarru tarpeeksi ja pää jää ampujien aseiden väliin
6. Ens. ammuttavan vierellä olevaa kumartuu myös ampumisen sijaan
7. Toinen ens. ammuttavan vierellä oleva ampuja on selvästi myöhässä toiseen ampujaan nähden

KIRKUNA

Kuvaus

Ryhmä seisoo katseet suunnattuna maahan. Ohjaajan merkistä kaikki nostavat päät ylös ja katsovat jotakuta muuta ryhmän jäsentä. Mikäli tämä katsoo takaisin, molemmat kirkuvat mahdollisimman kovaan ääneen. Tämän jälkeen katseet luodaan taas alas ja ohjaajan merkistä ylös.

NILKOISTA KIINNI

Kuvaus

Ohjaaja määrittää kilparadan, joka sisältä lähtöviivan ja maaliviivan. Ryhmä asettuu maaliviivalle ottaen itseään nilkoista kiinni. Ryhmä juoksee ohjaajan merkistä kilpaa nilkoista kiinnipitäen.

RAPUJALKKIS

Materiaali

Jalkapallo / tennispallo / ilmapallo / rantapallo

Kuvaus

Ryhmä pelaa jalkapalloa rapuasennossa: kämmenet ja jalat maassa, vatsa taivasta kohden.

SELKÄÄNPUUKOTTAJAT

Kuvaus

Ohjaaja jakaa kaikille osanottajille pyykkipoikia. Leikin tarkoituksena on, että jokainen pyrkii pääsemään eroon omista pyykkipojistaan kiinnittämällä ne jonkun toisen selkään samalla varjellen omaa selkänahkaansa.

Voidaan kilpailuttaa esim. ottamalla aikaa tai että se henkilö voittaa, joka ensimmäisenä pääsee eroon omista pyykkipojistaan.

KENKÄSEKAMELSKA

Materiaali

Siteet silmille

Kuvaus

Osanottajat heittävät kenkensä ringin keskelle ja yhteisestä merkistä yrittävät löytää omat kenkensä silmät sidottuna.

PERÄSUMOPAINI

Kuvaus

Ohjaaja määrittää painimolskin esim. tekemällä maahan köydestä kehän. Ryhmäläisten tehtävä on kilpailla toinen toisiaan vastaan tarkoituksenaan saada työnnettyä vastustaja takamuksellaan ulos kehästä. Vain takamukset koskettavat toisiaan. Ryhmä voidaan jakaa esim. kahteen lohkokoon, josta voittajat menevät jatkoon ja kisaavat toisiaan vastaan.

PALLOPÄÄ

Materiaali

Ilmapalloja

Kuvaus

Ryhmä jaetaan pareihin. Kullekin parille annetaan ilmapallo ja osanottajille osoitetaan reitti, joka heidän täytyy suorittaa parina pitäen kokoajan ilmapalloa puristettuna päidensä välissä.

PALLON PAMAUTUS

Materiaali

Ilmapalloja, lankaa / ohutta narua

Kuvaus

Ryhmäläiset puhaltavat ilmapallon, jotka he sitten sitovat narun pätkällä kiinni nilkkaansa. Tämän jälkeen ohjaajan merkistä jokainen yrittää saada pamautettua jonkun toisen pallon päälle astumalla samalla suojellen omaa palloaan.

Yhteistoimintaharjoitteet

Yhteistoimintaharjoitteet ovat tavoitteellisia toimintoja joilla voidaan ryhmän kanssa pyrkiä yhteen tai useampaan päämäärään. Tavoitteita voivat olla

- Yhdessä tekemisen ilo
- Hauskanpito
- Tutustuminen
- Vapautuminen
- Me-hengen vahvistuminen
- Ominaisuuksien esiintulo
- Roolien esiinnousu
- Epäsuora fyysinen kontakti
- Tunteiden käynnistyminen

Yhteistoimintaharjoitteet antavat paljon sekä ryhmälle että ohjaajalle. Harjoitteet työstävät ryhmää, mutta myös ryhmän jäseniä, yksilöitä. Seuraavassa esiteltävät harjoitteet on hyödyllistä purkaa ja prosessoida ohjaajan toimesta. Tämä on tärkeää, koska sen avulla nuoret jäsentävät ja käsittelevät kokemansa tilanteen ja sen mukanaan tuomat tunteet, samalla he oppivat uutta ja ymmärtävät paremmin erilaisia rooleja. Toiminnan purkamisen ja prosessoinnin mahdollistavat juuri tuon oppimisen ja kasvun, mitä harjoitteella ja tilanteella on tarjota, muuten koko puuha on vain ollut juurikin yhdessä puuhastelua. Toisaalta joskus pelkkä puuhastelukin on itsessään arvokasta.

VIISI JALKAA, KOLME KÄTTÄ

Kuvaus

Ryhmän tavoitteena tehtävän aikana on saada aikaa mahdollisimman vähäinen pintakosketus maahan kuitenkin siten, että fyysinen kontakti osanottajien kesken säilyy koko ajan rikkoutumatta.

Pintakosketus maahan otetaan vain käsillä ja jaloilla ohjeistuksen määräämällä tavalla. Käsi tarkoittaa sormia ja kämmentä, jalka tarkoittaa jalkapohjaa. Apuvälineitä ei saa käyttää.

Ohjeistus:

- Järjestäytykää ryhmänä muotoon, jossa maahan koskee 6 jalkaa ja viisi kättä. Muodon pitää pysyä koossa kolme sekuntia. Ilmoittakaa, kun olette valmiit yrittämään.
- 4 jalkaa, 4 kättä
- 2 jalkaa, käsien määrä rajoittamaton
- 1 jalka, käsien määrä rajoittamaton
- vain käsiä maassa.

Turvallisuus

Kohtisuuraa käsiseisontaa harjoitteessa ei saa tehdä. On viisasta kieltää myös olkapäille nouseminen. Lisäksi on syytä korostaa ryhmän jäsenten vastuuta toinen toisistaan.

Purkukysymyksiä

- Miltä tuntui tehdä tätä tehtävää?
- Millaisia eri tunteita liikkui harjoituksen eri vaiheessa?
- Miltä tuntui keksiä jokin ratkaisumalli ongelmaan?

Prosessointikysymyksiä

- Mitä ominaisuuksia harjoite nosti esiin sinusta/toisista?
- Mitä rooleja harjoite nosti esiin sinussa/toisissa?
- Mitä opit itsestäsi/muista tässä harjoitteessa?
- Mikä oli mielestäsi keskeisin teema tässä harjoitteessa?

YLITYS

Materiaali

Narua tai köyttä. Naru pingotetaan noin metrin korkeuteen kahden puun tai tölön väliin.

Kuvaus

Ryhmän tehtävä on ylittää naru siihen koskematta. Hypätä ei saa. Toiselta puolelta saa auttaa vasta kun on päässyt sinne. Alakautta ei saa auttaa.

Kehyskertomus voi olla esim. ”Takananne on verenhimoinen koiralauma ja pae-taksenne koirilta, teidän tulee ylittää sähköaita siihen koskematta. Vain siten selviätte hengissä”.

Variaatiot

Ryhmä ylittää 2-3 m:n korkeudella olevan poikkihirren (Karjamiehen portti) tai jonkin muun esteen tai ulkorakennuksen.

Turvallisuus

Ohjaaja voi toimia turvahenkilönä, spottaajana. Tulee korostaa jäsenten vastuuta toinen toisistaan ja niskalleen putoamisen vaaraa. Lähistön tulisi olla paljas kivistä ja kannoista.

Purkaminen

- Mitä tunteita koitte harjoitteen aikana?
- Miltä tuntui luottaa muihin?
- Miltä tuntui osoittautua luottamuksen arvoiseksi?

Prosessointi

- Mitä opitte luottamuksesta?

POMMIN PURKU

Materiaali

40m-30m köysi, kaksi 10m-15m köyttä, virvoitusjuomakori / ämpäri / vastaava esine

Kuvaus

Reunoiltaan 6-10 m alueen keskeltä täytyy ryhmän kahden köyden avulla nostaa pois virvoitusjuomakori ilman, että se koskettaa maata. Mukaan voidaan lisätä turhia välineitä kuten vasara ja tennispalloja aiheuttamaan hämmennystä.

Ohjeistus

Teidän tulee saada pommi (virvoitusjuomakori ym.) pois tämän alueen keskeltä näiden välineiden avulla. Jos astutte alueen sisälle, pommi räjähtää. Kun olette saaneet pommin ilmaan, se ei enää saa koskettaa maata. Sitä ei myöskään saa liikuttaa maata pitkin, sillä pommi voi räjähtää myös tärinästä.

Purkaminen ja prosessointi

- Miltä tuntui suorittaa tehtävää?
- Miltä tuntui siinä vaiheessa kun..?
- Mitä opitte yhteistyöstä?

HÄMÄHÄKIN SEITTI

Materiaali

Pitkä köysi tai useita lyhyempiä köydenpätkiä.

Kuvaus

Köysistä on rakennettu hämähäkin seittiä muistuttava n. 2 m korkea isosilmäinen (ihmisen mentävät aukot) verkko kahden puun tai pylvään väliin. Ryhmän tehtävä on saada kaikki jäsenet seitin toiselle puolelle ilman, että kukaan ryhmän jäsenistä koskettaa seittiä tai seittiä tukevia puita. Seitissä olevia aukkoja saa käyttää kutakin vain kerran. Apuvälineitä ei saa käyttää.

Turvallisuus

Ohjaaja voi toimia turvahenkilönä, joita on hyvä olla mahdollisuuksien mukaan kaksi. Ryhmälle on korostettava jäsenten vastuuta toinen toisistaan ja niskoilleen putoamisen vaaraa. Psyykkisen turvallisuuden kannalta on hyvä huomioida etukäteen seitin rakennusvaiheessa, mikäli ryhmällä on mahdollisia rajoittavia tekijöitä, kuten liikuntavammaa tai suurikokoisia henkilöitä.

Purkaminen

- Mitä tunteita koitte harjoitteen aikana?
- Miltä tuntui luottaa muihin?
- Miltä tuntui osoittautua luottamuksen arvoiseksi?

Prosessointi

- Mitä opitte luottamuksesta?

Huomioitavaa

Fyysinen kosketus.

RAKENNUSTYÖMAA

Materiaali

Siteet silmille sekä rakennettava tuotos esim. osina oleva huonekalu tai teltta.

Kuvaus

Ryhmän kaikilta muilta jäseniltä paitsi kapteenilta ja varakapteenilta sidotaan silmät. Kapteenit antavat ohjeita rakentamisesta tai kasaamisesta. Tehtävä on valmis kun esine on kasattu. Ainoastaan sokkoina olevat ryhmän jäsenet saavat koskea kasattaviin paloihin ja esineisiin.

Turvallisuus

Ohjaaja vastaa sokkoina työskentelevien turvallisuudesta seuraamalla, ettei vaaratilanteita pääse syntymään.

Purkaminen

- Miltä tuntui ottaa vastaan ohjeita?
- Miltä tuntui antaa ohjeita?
- Miltä tuntui kun ette ymmärtäneetkään toisianne?
- Miltä tuntui kun työ oli valmis?

Prosessointi

- Mitä opitte kommunikaation tärkeydestä?
- Missä tilanteissa on vaikea ymmärtää toisen tarkoitusta?

MYRKKYJOKI

Materiaali

Vähintään kaksi tukevaa pitkää lankkua ja kolme virvoitusjuomakoria / muuta vastaavaa tukevaa tasasivuista esinettä.

Kuvaus

Ohjaaja on merkinnyt maaliviivan esim. 10 m päähän aloituspaikasta. Näiden kahden pisteen välissä virtaa tappavan myrkyllinen joki, joka ryhmän on ylitettävä yllä mainittuja välineitä apunaan käyttäen. Ainoastaan korit saavat koskea maahan, osanottajat ja lankut eivät.

Turvallisuus

Ryhmälle korostettava jäsenten vastuuta toinen toisistaan.

Purkaminen

- Miltä tuntui tehdä tätä tehtävää?
- Miltä tuntui siinä vaiheessa kun joku keksi ratkaisun tilanteesta selviämiseksi?

Prosessointi

- Mitä ominaisuuksia/rooleja harjoite nosti esiin sinussa/toisissa?
- Mitä opit itsestäsi/muista harjoitteen aikana?
- Mikä oli mielestäsi keskeisin teema tässä harjoituksessa?

Seikkaileminen ja seikkailuharjoitteet

Seikkailukasvatuksellisessa toiminnassa tarkoitus on saavuttaa asetetut päämäärät ja tavoitteet seikkailullisin keinoin. Tarkoituksena on saada yksilössä/ryhmässä aikaan kasvun prosessi elämysten, kokemusten ja toiminnan avulla. Usein uusi ympäristö ja sen mukanaan tuomat ongelmat vaativat nuorta hylkäämään normaalit ratkaisumallit ja ottamaan käyttöön uusia rooleja ja ratkaisumalleja. Tätä prosessia tuetaan ja jatketaan toiminnanjälkeisellä reflektoinnilla, mikä on tietoista tilanteen läpikäymistä. Tällä taas pyritään takaamaan juurikin mahdollisuus oppia tapahtuneesta ja ottaa oppi talteen. Seikkailukokemusten perimmäisenä tavoitteena on siirtää seikkailen koettuja asioita arkielämään. Seikkailu tarjoaa mahdollisuuden oppia itsestään, toisista ja elämästä. Seikkailua voidaan pitää metaforana elämästä.

Alla on esitetty muutama esimerkki seikkailullisista toiminnoista joita voidaan suorittaa esim. yksikön tekemällä retkellä tai toteuttaa sellaisenaan. Nämäkään esimerkit eivät vaadi ohjaajalta varsinaista seikkailukasvattajan koulutusta vaan ainoastaan seikkailumieltä.

Arkisiksikin koetuista asioista on mahdollista saada enemmän irti, kun irrotetaan ryhmä sille tutusta ympäristöstä. Uusi ympäristö tarjoaa mahdollisuuden irrottautua yksikössä vallitsevista normeista ja rooleista. Jos ei muuta, ulos luontoon lähteminen ja yksikön tavanomaisen arjen hetkeksi taakse jättäminen voi tarjota sekä ohjaajille että nuorille etäisyyttä ja uusia näkökulmia arkielämään, kenties jopa toivotun hengähdystauon.

ASUMUS

Materiaali

Köyttä, irtopressu

Kuvaus

Helppo toteuttaa kun ollaan esim. retkellä tai yksikön yhteisellä mökkireissulla. Nuorille annetaan tehtäväksi esim. seuraavan kahden tunnin aikana rakentaa yhteistuumiin yöpymiseen kelvollinen asumus niistä materiaaleista ja tarvikkeista, mitä he löytävät metsästä tai lähimaastosta. Haastavuutta ja metsänhoidollisuutta lisää materiaalin rajoittaminen vain maassa olevaan ja irralliseen materiaaliin, kuten oksiin ja kaatuneiden puiden runkoihin. Nuorille voidaan antaa rakentamisen tueksi yksi irtopressu ja köyttä, jotka he voivat käyttää parhaaksi näkemällään tavalla.

Motivaatiota voidaan lisätä ilmoittamalla, että halukkaat voivat yöpyä seuraavan yön rakentamassaan asumuksessa, mikäli tämä on ajallisesti mahdollista. Kun asumus on valmis, keskustellaan sen rakentamisen eri vaiheista. Yöpymismahdollisuudesta voidaan kertoa myös kun tehtävä on jo suoritettu. Mikäli halukkaita yöpyjiä on, he voivat halutessaan parannella asumustaan.

Variaatio

Talvella voidaan vastaava harjoite toteuttaa valmistamalla lumimajoitteita. Tähän tarvitaan esim. lapioita, sahoja, pressu jne.

Turvallisuus

Teräaseita ja kirvestä käyttää vain ohjaaja tai niitä käytetään ohjaajan valvonnassa. Tarpeen tullen rakennustarvikkeiden etsimisalueen rajaaminen eksymisvaaran vähentämiseksi. Otettava huomioon tulentekoa koskevat rajoitukset ja metsäpalovaroitukset.

Purku

- Miltä tuntui rakentaa yhteistä asumusta?
- Miltä tarvikkeiden rajallisuus tuntui?
- Miltä tuntuu nähdä työ valmiina?

Prosessointi

- Mitä opitte yhteistyöstä?
- Millä tavoin jaoitte tehtävät?
- Mitä asioita täytyy ottaa huomioon asumusta tai majoitetta rakennettaessa?
- Mitä sellaisia elementtejä asumukseenne sisältää, mitkä löytyvät myös nykyaikaisista taloista?

VAILLA PÄÄMÄÄRÄÄ

Materiaali

- Kulkuväline esim. vene tai polkupyörät
- Jos vesillä, niin kaikille pelastusliivit. Pyörällä kypärät.
- Nestettä, evästä, tulentekovälineitä tarpeen mukaan

Kuvaus

Tehtävässä lähdetään matkaan kulkuvälineellä tai ilman, siten että ainoastaan ohjaaja tietää mihin ollaan menossa. Mitä pidempään matka kestää, sitä haastavampi tehtävästä tulee. Ryhmästä voidaan valita kapteeni ja varakapteeni, mutta vain ohjaaja tietää varsinaisen päämäärän.

Tehtävän aikana ohjaajan on koko ajan syytä tarkkailla ryhmää ja arvioida, koska on hyvä pitää taukoja tai keskeyttää harjoitus. Erityisesti kannatta pitää silmällä niitä nuoria, jotka alkavat olla kiukkuisia, väittävät vastaan ja kyselevät paljon. Harjoitus voidaan keskeyttää sitten kun ryhmää on rasitettu riittävästi, tai ohjaaja katsoo tilanteen olevan siihen kypsä. Harjoitus kestää muutamasta tunnista kokonaiseen päivään.

Reitti kannattaa valita siten, että se myös tarjoaa ryhmälle jotain, kuten kauniita maisemia, erikoisia paikkoja tai uusia kokemuksia. Matkahan on tärkein, ei niinkään itse päämäärä!

Loppukeskustelulla eli purkutilanteella on erityisen suuri merkitys, koska jokainen voi lopuksi analysoida omaa rooliaan ja käyttäytymistään. Harjoituksen luonteen huomioon ottaen, purku kannattaa suorittaa rennoissa tunnelmissa, esim. ruokailun yhteydessä pöytäkeskustelun merkeissä.

Usein ohjaajaa ja koko tilannetta kohtaan saattaa kohdistua aggressiivisia tunteita. Tämä onkin erinomainen harjoitus tunteiden kohtaamiseen ja niiden käsittelyyn.

Purku

- Miltä tuntui, kun ei tiennyt, minne oltiin menossa tai mitä tekemässä?
- Miltä sinusta tuntui siinä vaiheessa, kun joku toinen alkoi turhautua?
- Miltä tuntui, kun saikin tietää, ettei olla menossa varsinaisesti mihinkään?

Prosessointi

- Mitä päämäärän ja tavoitteen tietäminen merkitsee?
- Millaisissa tilanteissa tunteet usein nousevat esiin?

VALMISTELEVIA HARJOITTEITA VAELLUKSELLE (ym. seikkailutoiminnalle)

Kuvaus

Kun ryhmän kanssa ollaan lähdössä vaellukselle, tai suunnitellaan jotain muuta luonnon ympäristössä tapahtuvaa seikkailutoimintaa, kuten yöpymistä metsässä, on niitä hyvä pohjustaa ja taitoja harjoitella etukäteen. Tällaiset harjoitteet opettavat nuorille hyödyllisiä taitoja sekä herättelevät tulevaan koitokseen. Alla muutama esimerkki tällaisista harjoitteista:

Suunnistaminen

Harjoitellaan ja kerrataan perussuunnistustaitoja, jotka voivat tulla tarpeeseen mm. vaelluksella. Tarvitaan karttoja ja kompasseja. Viedään nuoret esim. lähitöllä olevalle korkealle harjulle tai järven rannalle. Tällainen paikka on helppo konkreettisesti esittää ja löytää kartalta. Harjun päältä voidaan myös tarkastella korkealta ympäröivän maaston muotoja ja verrata niitä karttaan.

Opetellaan kompassin käyttöä: neula osoittaa aina pohjoiseen! Kartalta harjoitellaan ottamaan suunta kompassilla: voidaan välittömästi nähdä osoittaako kompassin pohjassa oleva nuoli kohteeseen, joka kartalta valittiin jne. Maastoon voidaan myös kätkeä rasteja, jotka nuoret voivat suunnistustaitoja käyttäen etsiä. Nuoret voivat myös kätkeä rasteja toisilleen, mikä voi olla vielä mielekkäämpää.

Mikäli omat suunnistustaidot ovat ruosteessa, voi muistia verestä ennen nuorten kanssa harjoittelua mm. täältä: <http://www.suunnistus.fi/>

Ruoan valmistaminen nuotiolla

Jos suunnitteilla on tulevaisuudessa viettää leirielämää yksikön voimin, on tärkeää, että ruokahuolto toimii myös maastossa. Tätä kannattaa harjoitella etukäteen esim. yksikön viikonloppuna suoritettavan nuotiretken puitteissa.

Ennen retkeä nuoret voidaan ohjeistaa kauppapäivää edeltävänä iltana suunnittelemaan esim. pareissa ruoan, jonka tulevat valmistamaan tulevana viikonloppuna nuotiolla ja näin huolehtimaan, että tarpeet tulee hankittua ennen retkeä.

Ohjaajat voivat auttaa suunnittelussa ja antaa ohjeita siitä, mikä on toteutettavissa ja mikä ei.

Retkellä nuoret voivat samalla harjoitella nuotion rakentamista ja tulen sytyttämistä. Nuotioita voi olla useita (pareilla omat), joilla ruoat sitten valmistetaan (voidaan toki tehdä samaa ruokaa yhdessä). Ruoan tekoa voidaan harjoitella nuotion sijaan myös trangialla, mikäli sellainen on tarkoitus ottaa vaikkapa tulevalle vaellukselle matkaan. HUOMIOI TULENTEON VAARANPAIKAT! (ks. turvallisuussuunnitelma)

Luontoretket

Vaellusta voidaan harjoitella tekemällä pieniä päiväretkiä lähimaastoon tai vaikka luontopoluille. Päiväretket ovat sellaisenaankin hyvä lisä vaikkapa yksikön viikonlopun viettoon: liikuntaa, raitista ilmaa, hyvällä tuurilla voi nähdä hirviemän vasaoneen. Toisaalta päiväretkille voidaan helposti asettaa kasvatuksellisia tai nuorten taitoja lisääviä tavoitteita. Esim. puolen päivän mittainen n. 5-7km mittaiselle luontopolkukäynnille voi sisällyttää joitakin seuraavista asioista:

- Nuoret valmistavat omat evänsä / ruoan valmistaminen nuotiolla
- Voidaan testata varusteita: niiden sopivuus ja toimivuus (rinkat, ulkovaatteet, vaelluskengät ym.)
- Suunnistamisen harjoittelu
- Ympäristön tuntemus

VAELLUS

Suunnittelu

Vaelluksen suunnittelussa ohjaajan tulee ottaa huomioon useita eri seikkoja:

Ryhmän taso. Ryhmän taidot ja osaaminen sekä käytettävissä olevat varusteet määrittelevät vaelluksen haastavuuden ja sille asetettavat tavoitteet.

Tavoitteet vaellukselle. Yksikön yhdessä tekemä vaellusretki voidaan hupiretken sijaan toteuttaa tavoitteellisena kasvatuksellisenä toimintana. Tavoitteita ja kasvatuksellisia näkökulmia vaellukselle voivat olla:

- Tulevan suunnittelu, suunnitelmallisuus. Ryhmän tasosta riippuen voi olla hyvä ottaa nuoret osaksi retken suunnittelua. Ohjaajan on hyvä pitää pääsuunnitteluvastuu itsellään, mutta nuoret voidaan ottaa osaksi esim. ruokahuollon suunnittelua, varustejaon suunnittelua, tehtävien jaon suunnittelua vaellukselle jne. Tämä antaa nuorille kokemuksen omasta osallisuudestaan yhteisten asioiden suunnittelussa, sekä mahdollisuuden toteuttaa ja ottaa vastuuta suunnitelmien toteutumisesta.
- Vastuullisuus. Nuorille voidaan ryhmän taso huomioon ottaen jakaa vastuualueita ennen vaellusta ja vaelluksen aikana. Tietyt henkilöt vastaavat ruoan kuljettamisesta, tietyt ihmiset muista ryhmäkohtaisista varusteista, joku vastaa nuotioiden tekemisestä jne. Näin nuoret saavat oppia ja kokemuksia yksilön vastuusta ryhmästä ja toisin päin. Jo se, että nuorelle annetaan vastuuta ja luotetaan, voi usein olla nuorelle uusi ja voimauttavakin kokemus.
- Uuden oppiminen ja kokeminen. Maastossa vietetyt päivät ja yöt ovat itsessään monille nuorille harvinaisia kokemuksia. Vaelluksella voidaan reitin varrella opetella nuotion tekemistä, harjoitella perussuunnistustaitoja kuten kartan- ja kompassinlukua. Jollekin nuorista voidaan antaa esim. vastuu reitillä pysymisestä ja suunnistamisesta (ohjaajan kuitenkin kokoajan ollessa selvillä suunnasta ja reitistä).

- Yhdessä tekeminen, ryhmätyöskentely. Nuoret esim. pystyttävät telttansa ja laittavat ruokansa itse, missä korostuu yksilön panos yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Jotta arki pyörii luonnon helmassa, vaaditaan siihen jokaisen panosta.

Reitti ja maasto. Vaellusreitin valinnassa on hyvä miettiä onko reitti liian raskas vai liian helppo ryhmälle. Jos se on liian helppo, mielekkyys helposti katoaa (ellei tarkoituksena ole kevyt päiväkävely), mutta samoin käy mikäli taivallus pituudellaan tai huonokulkuisuudellaan ylittää ryhmän sietokyvyn. Voi myös miettiä tarjoaako reitti uusia kokemuksia ja elämyksiä esim. hienojen maisemien tai mielenkiintoisten luonnonmuodostelmien kautta.

Ajankohta. Etukäteen kannattaa ottaa selvää alueella vallitsevista sääoloista, jotta myös keli ja ulkolämpötila olisivat tarkoitusta palvelevia. Näiden seikkojen huomioiminen on tärkeää myös varustusta suunniteltaessa. Myös vaelluksen ajankohta voi tarjota ryhmälle uusia elämyksiä, kuten ajoittamalla vaellus Lappiin kauneimpaan ruska-aikaan.

Varusteet. Kun varusteet ovat oikeat, niin kaikilla on mukavaa. Varusteet voidaan jakaa kahteen osa-alueeseen:

- Ryhmäkohtaiset varusteet. Näitä ovat ruoanlaittovälineet, majoittumisvälineet kuten teltat, suunnistusvälineet, ensiapulaukku, viesti- ja tulentekovälineet sekä kirves ja puukot. Ryhmäkohtaiset varusteet kannattaa jakaa ryhmän kesken jo etukäteen siten, että jokainen vastaa henkilökohtaisesti jostain varusteesta. Ohjaajan on usein hyvä ottaa vastuulleen ensiapulaukku, puhelin ja mahdollisesti myös teräaseet ja tulitikut.
- Henkilökohtaiset varusteet. Näitä ovat hygieniatarpeet, säähän soveltuva vaatetus ja jalkineet, vaihtovaatteet, telttapatja ja makuupussi, vesipullo(t), ruokailuvälineet, rinka tai reppu.

Yllä mainitut varusteet ovat esimerkki perusvarustuksesta vaelluksella. Niitä voi tarpeen mukaan olla enemmän tai vähemmän. Ohjaajan on tärkeää käydä nuorten kanssa huolellisesti läpi, mitä kannattaa ja mitä pitää ottaa vaellukselle

mukaan, jotta kaikkien varusteet ovat tilanteeseen sopivat ja toimivat. Tällöin säästytään monelta harmilta. Nuoret eivät aina itse tiedä kokemuksen puutteesta johtuen, mitkä varusteet ovat heille hyviä. Kun on pari tuntia kuljettu kostealla, liukkaalla ja epätasaisella metsäpohjalla, eivät tasapohjaiset tennarit enää tunnukaan niin hyvältä vaihtoehdolta mitä yksiköstä lähdettäessä. Siinä vaiheessa asian ajattelemisen on jo myöhäistä. Oikeat varusteet ovat myös turvallisuuskysymys!

Mukaan otettavia varusteita mietittäessä on hyvä pohtia, mitä todella tarvitaan. Jos varusteita on liikaa, niiden kuljettaminen käy raskaaksi. Tätä voi testata pakkaamalla rinkkaan välttämättömimmät varusteet ensiksi. Mukaan on hyvä mahdollistaa myös ns. leirikengät kuten croksit esim. jalkojen lepuuttamisen ja varsinaisten käyttökenkien kuivattelu varten.

Ravinto. Hyvä ja energiapitoinen ruoka on tärkeää luonnossa liikuttaessa. Ohjaajan tulee ennen vaellusta suunnitella itse tai tavoitteista riippuen nuorten kanssa vaelluksella nautittavat ateriat ja niihin tarvittavat materiaalit. Voidaan sopia, että tehdäänkö ruoat yhdessä vai tekevätkö kaikki ruokansa itse tai esim. parin kanssa. Ruoat kannattaa suunnitella siten, että ne voidaan pakata pienen tilaan ja valmistaa reissussa tarpeen mukaan avotulella, retkikeittimellä tai mökillä/määränpäässä.

Usein ruoat voidaan esivalmistaa jo yksikössä, esimerkkinä jauhelihan kuivataminen. Tällöin kuivattu jauheliha vie vähemmän tilaa rinkassa ja sen säilyvyys paranee. Ravinnon säilyvyys on tärkeää ottaa huomioon varsinkin kesällä. Helppo ratkaisu on varata mukaan nuudelipusseja, pussikeittoja ja muuta kuivamuonaa joihin voidaan lisätä muita ruoka-aineita aterian parantamiseksi. Välipalaksi tauoille voi varata energiapatukoita, kuivattuja hedelmiä, leipää, kuivalihaa tai muuta helppoa ja kevyttä ravintoa.

Vettä on tärkeää varata mukaan nestetason ylläpitämiseksi sekä ruoanlaittoa varten. Vesi kuitenkin vie tilaa ja painaa, joten on tärkeää miettiä etukäteen kuinka paljon vettä tarvitaan mukaan ja voidaanko vesivarastoja täydentää matkan varrella.

Majoittuminen ja yöpyminen. Jos vaellus kestää yhden tai useamman yön yli, majoittuminen ja yöpyminen ovat olennainen osa retken suunnittelua. Mahdollisuuksien ja ryhmän tason mukaan voidaan perinteisen mökin tai autiotuvan vuokraamisen sijaan yöpyä teltoissa tai itse rakennetuissa asumuksissa. Mahdollisuuksien mukaan voidaan vaelluksella hyödyntää useampia vaihtoehtoja. Esim. kaksi vuorokautta kestäväällä vaelluksella ensimmäinen yö vietetään teltoissa ja toinen yö mökissä, minkä jälkeen paluu yksikköön.

Telttailtaessa ohjaajan tulee etukäteen varmistaa, että kaikilla nuorilla on mukanaan makuualustat ja vallitsevaan lämpötilaan soveltuvat makuupussit. Teltat on usein hyvä pystyttää laavujen tai tupien lähistölle. Nämä ympäristöt tarjoavat usein nuotiopaikan ja puuceen, joiden käyttäminen säästää ympäröivää luontoa.

Luontoon majoittumista suunniteltaessa tulee ottaa huomioon alueella vallitsevat säännöt ja säädökset.

Tulen tekeminen. Ruoanlaitto vaelluksella ja yleinen viihtyvyys esim. iltanuotiolla äärellä usein vaativat avotulen rakentamista. Tulen tekemisessä tulee ottaa huomioon alueella vallitsevat säännöt ja säädökset sekä mahdolliset metsäpalovaroitukset. Usein kuitenkin esim. merkityillä vaellusreiteillä ja luontopoluilla on olemassa merkityt ja turvalliset nuotiopaikat. Kannattaa ottaa kuitenkin selvää, mikäli tällaisia paikkoja aiotaan hyödyntää, onko paikalla polttopuita vai tarvitseeko myös puita varata mukaan. Mikäli puita poltetaan, on hyvän tavan mukaista pilkkoa käytetty puumäärä valmiiksi seuraaville retkeilijöille, mielellään pari sylillistä enemmänkin. Tämä on hyvää esimerkkiä myös nuorille muiden huomioon ottamisesta.

Turvallisuus. Vaelluksen aikana ryhmän on mahdollista kohdata useita muuttuvia tekijöitä, jotka voivat vaarantaa ryhmän jäsenten turvallisuuden katkenneesta ruumiinjäsenestä ampiaisen pistoon asti. Kuitenkin kun riskit arvioidaan ja otetaan kattavasti huomioon, suurin osa riskeistä pystytään poistamaan tai niiden aiheuttaman vaara vähentämään minimiin. Myöhemmin kansiossa esitellään turvallisuussuunnitelman pohja ja esimerkki turvallisuussuunnitelmasta, joita voidaan esim. vaelluksella käyttää.

Logistiikka. Miten kohdealueelle kuljetaan? Jos mennään autolla, palataanko vaelluksen lopuksi takaisin autolle, vai tuleeeko joku vastaan mikäli määränpää eri, kuin lähtöpaikka? Logistiikkaa on hyvä miettiä etukäteen myös turvallisuuden näkökulmasta: kuka on kuljettaja, onko mahdollista evakuoida omalla kalustolla, mikäli reitillä sattuu jotain?

Purku ja prosessointi. Kun vaellukselle on asetettu myös kasvatuksellisia tavoitteita, on oppimisen kannalta tärkeää käydä tehtyjä ja koettuja asioita läpi retken aikana. Lyhyellä vaelluksella hyvä hetki käydä retki läpi on esim. viimeisellä yhteisellä aterialla tai viimeisenä iltana leirinuotion äärellä. Jotta purkutilanne olisi onnistunut ja tarkoituksen mukainen, ohjaajan on hyvä tarkkailla ryhmää retken aikana ja tehdä huomioita ryhmästä esiin nousevista tunteista sekä miten ryhmä ja yksilöt toimivat eri tilanteissa.

Hyviä purkukysymyksiä ja keskustelunavauksia ovat esim.

- Miltä nyt tuntuu, kun retki on tehty? Miltä tuntui ennen vaellusta?
- Miltä tuntui kun vastuualueet jaettiin? Miltä tuntui olla vastuussa?
- Miltä tuntui kun sinä et saanutkaan nuotiota syttymään eilen illalla ja X tuli auttamaan sinua tulen ja ruoan teossa?

Prosessointia voi edistää esim. seuraavilla kysymyksillä

- Mitä vaelluksella käyttämiänne taitoja voidaan käyttää arkielämässä?
- Mitä samanlaisia tunteita te koette arkielämässä, mitä koitte vaelluksen aikana? Miten niitä voi käsitellä?
- Mitä asioita opit itsestäsi/toisista vaelluksen aikana?
- Mistä asioista selviää helposti itse, missä asioissa tarvitaan toisten apua?
- Mitkä seikat tekivät olostasi mukavaa/epämukavaa vaelluksella? Miksi?
- Miten jonkin asian olisi voinut tehdä paremmin?

Ohjaajan tehtävälista vaellukselle

1. Suunnittelu.

- Alue ja reitti
 - Maasto, majoittuminen, nuotiopaikat ym.
- Reitin pituus: kuljettava matka/käytettävä aika
- Tavoitteet
- Ajankohta
- Sää
- Varusteet (ryhmäkohtaiset, henkilökohtaiset)
- Logistiikka
- Ruokailut
- Turvallisuussuunnitelma (ks. liite)

2. Tehtävien ja vastuiden jakaminen.

3. Tarvittavien varusteiden ja ruoan hankkiminen. Mahdollisten mökkien tai tupien varaaminen. Kuljetusten järjestäminen.
4. Nuorten kanssa varusteiden tarkastaminen ja pakkaaminen.
5. Yhdessä turvallisuusasioiden läpikäyminen.

Vaelluksella

6. Ohjaaminen.

- Toiminnan organisoiminen ja ohjaaminen
- Vaelluksen aikana matkanteon ja taukojen rytmittäminen
- Turvallisuuden ylläpitäminen
- Nuorten tarkkaileminen: nesteen nauttiminen, syöminen, jaksaminen, konfliktit, yhdessä toimiminen, ryhmän mielialat, ryhmän kehittyminen

7. Retken purkaminen ja prosessointi omien havaintojen ja ryhmän tunteusten ja kokemusten pohjalta. Tämän pohjalta sekä positiivista että rakentavaa palautetta nuorille.

Vaelluksen jälkeen

8. Yhteisten varusteiden huoltaminen (ruoanlaittovälineet, makuupussit, tel-
tat, vaelluskengät ym.) ohjatusti yhdessä nuorten kanssa.
9. Lainavälineiden palauttaminen.
10. Lopuksi voidaan yhdessä nuorten kanssa (tai nuoret itse) koota retkestä
esim. valokuvakollaasi tai diaesitys yhteiseksi muistoksi ja samalla se
toimii hyvin myös purkuprosessin tukena.

Hyvä tietää:

Rinkan pakkaaminen

Rinkassa painavimmat tavarat kannattaa pakata hartioiden korkeudelle, lähelle selkää. Näin paino saadaan pidettyä lähellä kehoa ristiselkää rasittamatta.

Kevyemmät tavarat kannattaa sijoittaa rinkan pohjalle, uloimpiin osiin ja yläläp-
pään. Rinkan pohjatasku on hyvä paikka makuupussille, mikäli makuupussi sin-
ne mahtuu. Rinkan yläläpän taskuun taas kannattaa pakata pieniä tavaroita.

Lopuksi kaikki hihnat kannattaa kiristää, näin painopiste saadaan vielä lähem-
mäksi selkää. Kannattaa välttää tavaroiden kiinnittämistä rinkan ulkopuolelle,
koska ne voivat takertua maastossa ja horjuttavat rinkan painopistettä.

Varusteet tulee suojata kastumiselta sulkemalla tavarat esim. muovipusseihin
ennen rinkkaan pakkaamista. Tavaroiden löytymistä helpottaa niiden jakaminen
pusseihin käytön mukaan esim. ylävartalon vaatteet yhteen pussiin ja alavarta-
lon vaatteet toiseen. Sijoittamalla pussin solmittu suuaukko alaspäin, varmistea-
taan, ettei kosteus pääse varusteisiin.

Hyvät tavat kunniaan!

- Kaikki mitä jaksetaan luontoon kantaa, jaksetaan kantaa sieltä myös pois.
- Jos poltetaan valmiita polttopuita, pienitään uusia tilalle.
- Tuvat ja mökit jätetään siihen kuntoon kuin ne sinne mennessä olivat, mielellään jopa parempaan.
- Vältetään turhaa ympäristön kuormittamista. Roskaamisen lisäksi välte-
tään myös puiden, taimien ja oksien katkomista ym. Mikäli välttämättä
tarvitaan puuta esim. nuotioon tai makkarakeppeihin, kerätään tarvittava
materiaali maasta (pudonneet oksat ym.).
- Kunnioitetaan luontoa, muita luonnossa liikkujia ja jokamiehen oikeuksia.

TURVALLISUUS

Turvallisuus voidaan jakaa kolmeen osa-alueeseen: fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus. Sosiaalinen turvallisuus ryhmässä voidaan eritellä kahdeksaan eri asteeseen:

1. Pelkäävässä ryhmässä ihmiset eivät uskalla toimia ja esiintyä omana itsenään, koska pelkäävät tulevansa naurunalaisiksi, torjutuiksi tai hylätyiksi. Ryhmäläisten välinen keskustelu pysyy asiatasolla eikä luovuudelle ole sijaa. Aggressiot on tukahdutettu tai ne ilmaistaan vahingoittavilla tavoilla.
2. Turvattomassa ryhmässä mielipiteitä ja tunteita saatetaan jo varovasti ilmaista. Kuitenkin vallitsee epävarmuus, kuinka muut näihin ilmaisuihin reagoivat. Pelkoa saattaa vielä esiintyä.
3. Tuntemattomassa perusturvallisessa ryhmässä itseilmaisuus on varovaista ja tunnustelevaa, koska muita ei vielä tunneta kovin hyvin. Itsensä ilmaisuun ei kuitenkaan liity uhkaa. Ryhmän syy tai tapa olla koolla synnyttää tietynlaiset perusturvallisuustekijät. Keskustelussa liikutaan edelleen asiatasolla.
4. Tutussa turvallisessa ryhmässä keskinäinen tuntemus on jo kohtalainen, eikä itsensä ilmaiseminen saa ketään tuntemaan oloaan uhatuksi. Yhdessä tehdyt asiat ja saavutetut kokemukset luovat alitajuista turvallisuuden tunnetta.
5. Avoimessa ryhmässä toisten tunteet ja mielipiteet hyväksytään ja jopa arvoja nostetaan esiin.
6. Heikkoutta hyväksyvä ryhmä sallii pelon, epäonnistumisen, turvattomuuden, avuttomuuden ym. ns. heikkouden tunteita. Myös tarpeita voidaan ilmaista. Itselleen ja muille on turvallista nauraa.
7. Haavoittuvuutta sallivassa ryhmässä vallitseva turvallisuuden tunne sallii kipeistä muistoista tai asioista puhumisen ja ryhmäläiset kykenevät kokemaan sekä vihaa että surua ilman pelkoa. Myös häpeän tunne alkaa väistyä.
8. Armahtavassa ryhmässä se, miten itse on haavoittanut muita, otetaan vastaan anteeksiantamuksen asenteella. Ihminen paljastaa oman pimeän puolensa.

Sosiaalinen turvallisuus ryhmässä lisääntyy ryhmän yhdessä saavuttamien kokemusten kautta. Edellä esitetyt harjoitteet voivat ryhmälle tarjota näitä kokemuksia. Kuitenkin turvallisuuden taso määrittelee myös, mitkä harjoitteet ryhmän kanssa on tehtävissä; esim. toisilleen tuntemattomia nuoria ei kannata laittaa suorittamaan hankalia yhteistoimintaharjoitteita tai suunnittelemaan yhteistä vaellusta kylmiltään.

Psyykkiseen turvallisuuteen kuuluvat tunteet kuten pelko, ahdistus, väsymys, kauhu, turvattomuus ym. sekä niiden hallitseminen. Toimintaa suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon sen haastavuus, että nuoret eivät joudu suorittamaan oman taitotasonsa ylittäviä tehtäviä. Psyykkistä turvallisuutta parantaa myös ryhmän sisäinen (sosiaalinen) turvallisuus ja fyysinen turvallisuus.

Seikkailukasvatuksellinen toiminta vaatii usein tutusta ympäristöstä siirtymistä luontoon, jolloin esim. riski eksyä tai loukata itseään kasvaa. Kuitenkin hyvällä suunnittelulla ja riskien huomioonottamisella riskit voidaan minimoida siedettävälle tasolle. Fyysinen turvallisuus on yksi suunnittelun kulmakivi mitä tahansa tapahtumaa tai toimintaa suunniteltaessa. Näin taataan osallistujien fyysinen hyvinvointi ja ollaan valmiita, mikäli onnettomuustilanne kaikesta suunnittelusta ja varovaisuudesta huolimatta syntyy.

Alla on esitetty turvallisuussuunnitelmamalli, jota käytetään Muhoksella Nuorten Ystävien lastensuojeluyksiköissä. Tätä turvallisuussuunnitelmaa on syytä käyttää kun tehdään yön yli kestäviä retkiä ja vaelluksia. Turvallisuussuunnitelman loppuun on annettu ohjeita riskien arviointiin ja niihin varautumiseen. Yksikön ulkopuolelle suunnattuja vaelluksia ja retkiä suunniteltaessa ohjaajan tulee tarkistaa nuorten vakuutusten tilanne esimieheltään.

Turvallisuussuunnitelma

Järjestäjä (yhdistys tms.)	
Mikä retki/tapahtuma	
Aika ja paikka	

Tärkeät puhelinnumerot
(täytä nimi ja puhelinnumero)

Yleinen hätänumero: 112

Vastuuhenkilö(t)	
Muu(t) vetäjä(t)	
Ensiapuvastaava(t)	
Päivystävä terveyskeskus	

Ohje ambulanssille

Noutopaikka (osoite tai koordinaatit)	
Ajo-ohje	

Tärkeimmät riskit ja niihin varautuminen (*ks. ohje lopussa)

Onnettomuuden sattuessa

1. Estä lisäonnettomuudet

- pelasta vaarassa olevat (jos voit), siirrä itsesi ja muut turvaan

2. Anna kiireellisin ensiapu

3. Arvioi tilanteen vakavuus - tarvitaanko lisäapua?

- jos lisäapua tarvitaan nopeasti, soita 112
- jos lisäapua tarvitaan ei-kiireellisesti, soita terveyskeskukseen
- järjestä tarvittaessa potilaan kuljetus noutopaikkaan / terveyskeskukseen

4. Huolehdi muista osallistujista

- arvioi, voidaanko retkeä jatkaa
- saata tarvittaessa muut osallistujat retken lähtö-/päätepisteeseen

5. Jälkipuinti

- ota yhteyttä BirdLifeen vakuutusasioiden järjestämistä varten
- puhu tapahtuneesta yhdistyksessä
- mieti, mitä tapahtuneesta voidaan oppia?

Isommissa kriisitilanteissa (esim. vakava henkilövahinko) ota yhteyttä mahdollisimman pian:

*Ohje riskien arviointiin ja niihin varautumiseen

- Mieti muutama todennäköisin retkellä/tapahtumassa tapahtuva tapaturma tai vaaratilanne. Nimeä ne ensimmäiseen sarakkeeseen.
- Mieti, miten nimettyihin riskeihin voidaan varautua ennalta, ja miten niihin reagoidaan jos ne toteutuvat. Laita ohjeet muistiin toiseen sarakkeeseen.
- Tarkoituksena on parantaa valmiutta ja varmuutta. Kun asiaa on ennalta mietitty, voi toimia rauhallisemmin ja hallitummin.
- Vihjeitä:
 - Millaisissa olosuhteissa retki tehdään? Miten ne ja niiden muuttuminen voi pahimmillaan vaikuttaa? (esim. sää, pimeyden tulo, syvä lumi, jääolosuhteet, kastuminen, väsymys, pakkanen, helle, tuuli...)
 - Maasto: onko vaaranpaikkoja?
 - Mitä eksyminen, myöhästymisen, konerikko, polttoaineen loppuminen voi aiheuttaa?
 - Käytetäänkö työkaluja, koneita tai tehdäänkö muuten fyysisesti raskasta työtä?
 - Ollaanko tekemisissä (koti)eläinten kanssa?

Esimerkki:

Kuivuminen/aurionpistos	Varustelistalle hattu ja juomapullo. Muistutetaan riittävästä juomisesta. Jos oireita, viedään varjoon ja juotetaan. Tarvittaessa lääkäriin.
Maastopalo/metsäpalo	Mikäli tehdään nuotio, huomioidaan metsäpalovaroitukset ym. Tuli tehdään nuotiopaikalle tai palamattomalle alustalle. Varataan mukaan sammusvettä ja –astia. Ohjaajan valvonnassa!
Kyyn purema	Varataan ensiapulaukkuun kyypakkaus. Ohjeistetaan kuinka toimitaan käärmeen kohdatessa. Käytetään pitkävartisia kenkiä.
Haavat (puukko/kirves)	Jos tarvetta teräaseiden käyttöön nuorilla, ohjaajat ohjeistavat kuinka käytetään ja suoritus tapahtuu valvonnan alla. Yleinen varovaisuus. EA-laukku.
Sairaskohtaus	Henkilökohtaiset lääkkeet mukaan. Varmistus, että ohjaajat osaavat toimia ko. sairaskohtauksen sattuessa.
jne.	...

LÄHTEET:

Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä Ryhmäksi. Tampere: My Generation Oy

Bowles, Steve & Telemäki Matti 2001. Seikkailukasvatuksen teoria ja käytäntö OSA 1. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutusyksikkö

Jaakkola, Timo & Kataja, Jukka & Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeelle! – Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus

Karppinen, Seppo J.A. & Latomaa Timo (toim.) 2007. Seikkaillen Elämyksiä - Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus

Lehtonen, Timo (toim.) 1998. Elämän seikkailu. Jyväskylä: Atena Kustannus

Mäkelä, Eeva 2011. Mäkelän luento Seikkailukasvatuksen orientaatio –kurssilla. Kevät 2011.

Telemäki, Matti 1998. Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan. Kajaani: Kajaanin opettajankoulutuslaitos

EXERCISE LIST. Brathay Trust. (harjoitemonisteita)

<http://koulut.kontiolahti.fi/lukio/lappi2009/aakkoset.htm>

Nuorten Ystävät, Lastensuojelupalvelut, Palvelukeskus koulukoti Pohjolakoti.